

CÂNDIREA

CLAUDE MONET

Vase de pescari la Honfleur

ANUL III

No. 7

A APĂRUT:

IONEL TEODOREANU

A APĂRUT:

ULIȚA COPILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

RIVISTA MENSILE **DELTA** RIVISTA MENSILE

Redattori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abbonamento per l'estero: Un anno Lire 25.—

HIENA

REVISTA POLITICO-SOCIALĂ. / DIRECTOR: PAMFIL
SEICARU. / REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI,
STRADA ISVOR, 44 / APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ /
ABONAMENTUL ANUAL LEI 200.— EXEMPLARUL LEI 5.—

& SAVONS PARFUMS COSMETIQUES ELIDA PARIS &

GÂNDIREA

BOURDELLE

Proiect de frescă pentru teatrul „des Champa-Elisees”

ELEMENTELE CULTURII ROMÂNEȘTI — ORIGINEA ȘI CARACTERUL LOR —

DE

N. IORGA

«**C**CULTURĂ» e un termen de care cugetarea se apropie cu pază. El a fost în adevăr, sau creat printr'o întrebuițare curentă, de ori și cine, sau diformat pentru anumite scopuri.

«Cultură» e pentru foarte mulți ceea ce se capătă prin studii secundare sau la Universitate, rămânând așa, neschimbat, neprefăcut, neadăugit până la sfârșitul vieții. Căci doar «omul cult» se desăvârșește prin căpătarea diplomei dincolo de care nu mai e nici o revizuire și nici un adaus... Dela înălțimea demnității pe care și-a câștigat-o și care-i îngăduie a privi cu dispreț pe incuți, între cari se găsesc atâția diletanți sârguincioși și atâția înțelepți din naștere, hrăniți cu cetiri continue și cu observații roditoare asupra vieții, el privește realitățile schimbătoare, din care nu e una care să nu cuprindă, fără ca el s'o știe, o nouă învățătură și să nu ceară încă o probă a celor știute.

Tot așa de mândră și, pe de-asupra, capabilă de a înfățișa isprăvi adevărate în lumea contemporană și de a prezenta, dacă nu un sistem măcar o metodă, e cultura adoptată de Germani pentru a o preface într'o solemnă și impunătoare «Kultur», capabilă de a fi opusă

civilizației franceze, întinsă odată asupra întregii Europe, celei italiene din epoca Renașterii înviorătoare pretutindeni, ori civilizației politice a Englezilor, producătoare de regimuri parlamentare, cu tot ce pleacă dela dânsese, în toate părțile lumii. În ultima ei fază, aceea pe care a patronat-o un Stat cotropitor, un Imperiu cu tendințe de anexiuni, de colonizare, de hegemonie, ea se deosebește prin disciplina perfectă a unui mecanism de civilizație în care nimeni n'are de îndeplinit o funcțiune individuală, după aptitudinile sale și dorințele sale, ci fiecare acopere, aproape anonim, locul care i-a fost designat și unde are de îndeplinit un rost pe care oricine altul l-ar îndeplini tot așa.

În adevăratul și marele său înțeles cultura înseamnă însă altceva decât capitalul de cunoștinți pe care-l adeverește o diplomă de studii și altceva decât perfectă mecanică a unei înjghebări artificiale, de o disciplină absolută. E ceva real și ceva viu, ceva necentenit nou fără a schimba direcția odată solid fixată, ceva care tocmai prin desfășurarea individualităților libere, care, dându-și seama ori ba, au ca fundament al lor permanent caracterele rasei și necesitățile mediului, adâncește liniile tradiției pentru ca în brazda ei să rodească sămănături care n'au mai fost. E o «adaptare» definitivă și pe lângă aceasta, și din această cauză chiar, o necentenită «creațiune».

În adaptare stă recunoașterea și însușirea chemărilor naturii încunjurătoare adause la aptitudinile naționale și din îmbinarea acestor două elemente rezultă impulsul creațiunii neobosite. Dacă aceasta nu se ivește, forma organică a amestecului nu s'a produs și rasa însăș ca factor moral, sufletul ei nu există încă.

*

Continua producție proprie în toate domeniile de civilizație, oricât de puțin întinsă i-ar fi fost raza, oricât de mic ar fi numărul operelor și de rar șirul creatorilor, dovedește că la noi procesul care îngăduie creațiunea culturală s'a produs.

Și s'a produs cu o unitate sufletească pentru toate clasele care e pentru noi și un motiv de mândrie și o asigurare pentru viitor.

Franța, de exemplu — și ca dânsa atâtea alte țări —, n'a avut o singură cultură. Cea veche, răsărită din lumea galo-romană, a dat «cântecele de luptă» (chansons de geste), glumele în prosă, o interesantă lirică simplă și o întreagă serie de cronici, într'o limbă de o mare bogăție lexică și cu o sintaxă de o mlădiere nesfârșită. Secolul al XVI-lea, către sfârșit, a impus o altă limbă, a învățaților, cu un vocabulariu împutinat și plin de cuvinte abstracte, luate din latina erudiților, cu o sintaxă simplificată. În această limbă, fără legătură adevărată cu stratele populare, s'a creat o splendidă literatură, căreia însă prea adesea-i lipsește căldura, intimitatea.

La noi n'a fost așa, și am spus-o acum câțiva ani, cu prilejul primirii la Academia Română a misiunii universitare, condusă de regretatul rector Poincaré. Avem, în modestia noastră, mari avantagii. O limbă țără dialecte dincoace de Dunăre. O dezvoltare istorică din fond propriu. Un Stat pe care nu l-a creat o dinastie ori un număr de oameni superiori, ci care nu e decât unul din aspectele, răsărite spontan, ale unei națiuni, cu toate clasele ei. O poezie în graiul mulțimilor și o prosă care e a cărților bisericești, deci a aceleiași obști naționale. Și de aici rezultă că asupra culturii noastre, de fond popular, de răspândire generală, se pot exercita oricând influențele stratelor adânci, că de acolo pleacă fără întrerupere o vastă inspirație, care înnoiește, care dă puteri, care înlătură pe rând toate greșelile și distruge toate falsificațiile: infiltrații slavone, grecești, turcești, metamorfoză latină, împetriștare franceză, până la ridicula contrafacere modernistă de azi, care n'a prins și nu va prinde.

*

De unde vine însă această cultură? Din sufletul rasei adaptate la mediu și formate printr'o dezvoltare istorică de două mii de ani. Dar în această rasă, în forma ei materială și în caracterul ei moral, care sunt elementele ce se pot recunoaște? Și ce aduce fiecare din ele pentru crearea acestei culturi, de o permanență veșnic gata de a se înavuți?

Poporul nostru vine și el dintr'un amestec, dar nu dintr'unul care păstrează confuzia celor d'întăiu contacturi, ci din unul care liberează din ciocnire spiritul nou.

În mare parte suntem Traco-Iliri, — în aceste părți din Nord, Traci.

Acest popor a fost mare, puternic și foarte bine înzestrat. După toate mărturiile scrise ca și după toate dovezile ce a dat în cursul istoriei, el avea ca însușire de căpetenie pe aceea

a unui nebiruit entuziasm, a unui fanatism făcător de minuni, a unei nezguduite credințe față de ideea primită, de legătura ce s'a statornicit odată.

Sunt neamuri care se deosebesc prin talentul de a recunoaște, a nemeri și a atinge posibilul. Ele sunt fericite. Dar mult mai sus stau acelea pentru care imposibilul are un irezistibil farmec, care-l caută necontenit, care-l înfruntă deadreptul și care isbutesc să-l biruie, fiindcă el se dă totdeauna aceluia cari nu se tem de greutatea lui.

Dintre acestea a fost al nostru. Istoria lui nu e altceva, până la ultimul războiu, întreprins cu așa de puține mijloace și în așa de nefavorabile împrejurări, decât o luptă, totdeauna desperată la început, totdeauna învingătoare la urmă, cu imposibilul. Și de aceea viitorul nu ne înspăimântă, cu toate amenințările lui. Vom merge drept la problemele grele pe care el le înfățișează în fața noastră și vom crea, noi, posibilitățile pe care dela sine el nu voiește să le dea.

Dincolo de Dunăre sunt însă și alți moștenitori ai acestor falnici barbari, Slavi de amestec sau Slavi de suprafață, ca Muntenegrenii, Greci de rasă mixtă, Albanezi de pur sânge iliric și de limbă tracă. Ei au moștenit acelaș avânt, care face din Sârbi una din cele mai mari armate ale lumii, din Bulgari asaltatori la baionetă. Dar ei mai au un caracter, nenorocit acesta, al strămoșilor comuni.

O țară așa de bine înzestrată ca a Traco-Ilirilor n'a putut întemeia un Stat ori măcar o societate definitiv orânduită ca a Galilor. S'au rupt în fășii, s'au închis în văi, au atacat pe fronturi deosebit, s'au robite, ca Macedonenii lui Alexandru-cel-Mare în serviciul elenismului, altor expansiuni, s'au distrus între sine. Disciplina le-a lipsit în organizare, măsura în scop.

Coborându-se și din acești barbari, de o așa de nobilă esență, Bulgarii și Sârbi au dat veacuri întregi privescerea pornirilor vijelioase ale unor poftes nesocotite. Au dorit de cele trei mări ce udă peninsula lor de locuință și n'au găsit pentru șefii lor deveniți Cesari, Tari, alt sălaș vrednic decât cetatea împărătească, pe care n'au putut-o lua. Astfel s'au nimicit, luptându-se și între ei, fără măcar ca din jertfa lor să iasă un mare fapt de istorie universală.

*

Dar mai avem în sângele nostru și o altă ereditate. Ni-au lăsat-o acei păstori, acei plugari italici cari singurii, și nu funcționarii, veteranii și aventurierii lui Traian, au putut copleși prin număr și domni prin spirit rasa băștinașă traco-ilirică, stabilind limba latină ca stăpânitoare dela Durazzo la Muncaciu. Ei au adus însă cu ei chibzuiala și ascultarea. Ascultarea instinctivă, chibzuiala spontană, fără autoritate exterioară, fără impunere străină, ca la Slavii cei adevărați, cari dela Varegi până la Troțchi au nevoie de presiuni exterioare pentru a se organiza și, a lucra. Ce vast e sensul «legii» la noi! Și câte formule deosebite, netraductibile, are la noi noțiunea potrivirii discrete, a lucrului care se șade, se cuvine, se cade!

De aceea n'am cedat niciodată ispitei de a întrece dreptul nostru. Cu puteri întregi, cu prisos de puteri ne-am oprit la hotarul dreptului nostru. Dar n'a fost neam mai aprig în apărarea acestui hotar precis, etern în conștiința noastră decât noi.

Am fost apoi un neam foarte sbuciumat. Fiecare epocă din istorie a verificat dreptul nostru de existență. Ne-am deprins cu aceasta și avem totdeauna gata răspunsul energiilor ancestrale. Trecem peste pregătirea din afară, fiindcă această pregătire, deprinși a străbate prin aceste nesfârșite încercări, o avem în noi.

*

Din acest suflet a ieșit o cultură care-i corespunde.

Il recunoaștem de câte ori problemele sunt atacate direct și li se cere îndrăzneț sensul intim, singurul cu care ne putem mulțumi, căci aparențele nu ne satisfac și formulele curente ne desgustă.

Il recunoaștem apoi de câte ori ridiculul acopere exagerările, de concepție, de ton, de atitudine, de câte ori înlăturăm ca un lucru străin modele și posele, care aici au viață scurtă în stratele adevărate, sănătoase ale nației.

Il recunoaștem, în sfârșit, de câte ori vedem pe reprezentanții autentici ai sufletului național aducând în orice act de îndeplinire a misiunii lor, în locul îndoielilor, nesiguranțelor aceluia cari nu sunt expuși a-și da seamă în orice clipă, siguranța de acțiune a cui e totdeauna gata să răspundă pentru ce face.

BOURDELLE

Proiect de frescă pentru teatrul „des Champs-Élysées“

LINIȘTE INTRE LUCRURI BĂTRÂNE

DE

LUCIAN BLAGA

În apropiere e mult munte iubit
Iar pomul acesta de bunăseamă e 'nrudit cu mine.
Incunjurat de lucruri bătrâne
acoperite cu mușchiu din zilele facerii,
în seară cu cei șapte sori negri
cari aduc întunericul bun —
ar trebui să fiu mulțumit.
Liniște este destulă în cercul ce ține laolaltă doagele bolții.
Dar mi-aduc aminte de vremea când încă nu eram —
ca de-o copilărie depărtată,
și-mi pare-așa de rău, așa de rău că n'am rămas pământ.
Și iarăși îmi zic:
nici o larmă nu fac stelele 'n cer, —
da, ar trebui să fiu mulțumit.

✓

MAX LIEBERMANN

Desemn

SONETUL EUTHANASIEI

DE

NICHIFOR CRAINIC

Cu viața care-mi clocotește 'n vine
Ești, moarte, deopotrivă chipul meu;
Clepsidră-i soarta și nisip sânt eu:
Cu cât descresc în viață, cresc în tine.

De-i bine una, iar cealaltă rău,
Simt binele în rău și rău 'n bine,
Că una sânteți amândouă 'n mine:
Din mierea vieții gust veninul tău.

Te zbați sub tâmpla mea proptită 'n mână,
Te număr — oglindindu-mă 'n fântână:
Sânt încă rare brazdele durerii!..

Vis alb voi fi, în somnul tău, topit...
Dar rîd, — că azi, cât nu m'ai cotropit,
Ești noaptea scurtă din solstițiul verii.

✓

J. F. RAFFAELLI

Târgul din Antibes

OMUL DIN VIS

DE

CEZAR PETRESCU

(Urmare și sfârșit)

Pe urmă...

Pe urmă vieața de înceată și desăvârșită cufundare, m'a împotmolit din nou. La club, în cea dintâiu seară, servitorul luându-mi pălăria și pardesiul, m'a pus în câteva clipe în curent cu toate noutățile. Toamna adusese oare care înfrigurare. Partidele se prelungeau până în zori; banii se aruncau ușor, după o recoită îmbelșugată, cu toată seceta de peste vară. Se întorsese din Italia și din Sudul Franței, Mișu Cariade, după ce ridicase dela cazinourile de acolo sume fabuloase. Bacaralele lui erau celebre.

În câteva ceasuri, averi făceau ocol, dintr'un capăt în altul al mesei. Crupierii culegeau cu îndemânare sigură, calmă și indiferentă, hârțile foșnitoare printre care se pierdea înghițită și pușina mea avere. Scuturat de bani, vegheam după aceea, la spatele jucătorilor, până când începeau să se stingă luminile.

Coboram dimineața în stradă, cu gura uscată de fum, în praful măturătorilor. Întâlneam lucrători în drum către fabrici, servitoare cu coșul la piață; vieața orașului se trezia odihnită și harnică, în zorile albastrii și limpezi, și eu abia atunci, cu gulerul pardesiului ridicat, sgribulit în aerul rece, mă târam spre camera unde nimic mângâietor nu mai aștepta de mult. Scos din vieața firească, mă mișcam ca un somnambul în afară de club. Toate îmi erau indiferente; din furnicarea străzilor, nu deosebeam decât tovarășii mistuiți de același

rău, atrași unul către altul de o tainică francmasonerie. Numai între noi găseam ce ne vorbi, prelungind dincolo de zidurile clubului halucinația jocului.

— Eu nu comptez decât pe martingală! Îmi explica într'o dimineață la Mircea, la aperitive, Georgel Steriu, jupuind cu vârful unghiilor pielița unei felii de salam. Nici nu-mi explic dobitocia celor care cred că altfel se poate câștiga! Nenorocirea e că n'am nici odată suma care-mi trebuie...

Eu eram pentru intermitență.

— Intermitența? Dar asta-i cea mai mare prostie! Asta-i joc de babe! se indignă tovarășul pipăind chiflele, să dea peste una proaspătă. Băiete! Ce e porcăria asta? Adu alte cornuri. Serviți ca la han!..

Apoi continuând:

— Intermitența monșer, e pentru chibiți! Ciupesc două-trei sute și pleacă. Eu înțeleg numai jocul mare. Mie-mi trebuiește emoție, înțelegi? Jocul e artă. E hazardul vieții condensat în spațiul unei singure zile, unui singur ceas, aici, sub mâna mea... Să am averea lui Mișu Cariade, v'aș arăta eu ce e jocul!... Ce-i cu cățelul ăsta? Se uită de un sfert de ceas la tine...

M'am întors. La spatele meu, Soliman, așezat pe două labe, mă țintea cu ochii fără gene. Am căutat împrejur. La o masă, singur, cu un pahar deșert dinainte, stătea Iorgu Ordeanu. Mi s'a părut din privire că vrea să-mi spună ceva. M'am ridicat și am tras un scaun. După câteva vorbe m'a întrebat ce mai știu dela Alexandru. Nu mai aveam nici o veste. După plecare nu fusesem în stare să aștern un rând. Mă mustrasem pentru această lenă, care însemna și o necuviință după primitoarea lui ospitalitate. Mă așezasem de câteva ori în fața hârtiei albe. Nu găsisem cuvintele celei mai banale mulțumiri. Amânasem de pe o zi pe alta. Acum era prea târziu.

— Prietinel dumatile e un om foarte tare. Nu mă pot opri să-l admir! spuse Iorgu Ordeanu, clătinând sifonul care curgea greu. De oameni de aceștia avem nevoie, dintr'o bucată. Nu știu ce-i sentimentalismul, nu-s devorați de nici un vițiu. Câte unul din aceștia, pe ici-colo, ne mai păstrează tradiția gospodăriilor de altădată. Eu n'am fost în stare...

Duse paharul la gură, dar nu deșertă decât o înghițitură, în silă.

— Eu n'am fost în stare..., repetă mai încet, ca pentru el singur.

Străbătea atâta tristețea dezarmată în această părere de rău, acuma fără putere de îndreptare, că m'am găsit dator să mă pierd într'o lungă dizertație asupra deosebirilor de temperament, asupra firilor inadapabile, asupra vremurilor grele de astăzi, care cer oameni înăspriți pentru a ține piept vieții.

Iorgu Ordeanu dădu din cap. Toate poveștile mele erau prea străvezii cuvinte politicoase, pentru a găsi iertare unei slăbiciuni de toată lumea știută și osândită, a unui vițiu pe care el singur nu și-l putea ierta. De ruina lui, numai el, nu împrejurările, nu vremea, nu oamenii erau vinovați.

— Poți înțelege oare, domnul meu, la câtă lașitate, și la ce egoism, și la câtă înspăimântătoare cădere te poate târi o patimă? ... De trei luni port în buzunar, aici la piept, banii câți mi-au mai rămas din vânzarea viei, după ce am lichidat datoriile. La început am cercetat cu o răbdare de samsar, toate gazetele, să aflu cursul valorilor; alegând, făcând socoteli, urmărind fluctuațiile bursei. Mi s'a părut că nu găseam îndeștulă siguranță. Te gândești; sunt ultimele rămășiți dintr'o avere de milioane... După aceea am căutat să-i plasez într'o ipotecă. Nici una nu-mi părea destul de avantajoasă. Tărăgănam. Nu mă puteam despărți de bani. Asta am înțeles-o îndată. Să-i am totdeauna la îndemână... Dau târcoale cluburilor, mă întorc acasă, închid banii în sertar. A doua zi, iar îi iau în buzunar; îmi născocesc cele mai fantastice pretexte; că poate să mi-i fure de-acasă, să dea un foc... Câteodată, la ușa clubului iau hotărîrea să intru, dacă numărul dela birja care trece e cu soț. Numărul e fără soț, și mă opresc căutându-mi de lucru la o vitrină. Când văd un prieten de altădată, îndreptându-se spre intrare, întorc capul, îmi iau un aer grăbit, preocupat... Știu însă că într'o seară tot am să urc scările, am să mă așez la masă... Dar ce-ți spun astea? Ce te pot interesa toate mizeriile astea?...

Deschise portfigaretul și căută o țigară cu tutunul înfoiat. Aprinse și urmări spiralele fumului, cu capul rezemat de spăteaza scaunului. Avea pleoapele obosite, ceva desnădăjduit și ruinat în figură. Cravata ridicată, lăsa să se vadă vârful de metal al butonului. Din nou îmi apărui omul din vis, așa cum îl știam, până la cel mai neînsemnat amănunt. Imi

erau familiare: cravata cu nodul îngust, și ochii cu albastrul decolorat, și cutele fine din jurul pleoapelor. Atât doar, că omul din vis nu-mi vorbise nici odată atât de aproape. Scutură cu unghia un vârf de scrum de pe haină. Se chinui să zâmbească, umilit de confesiunea făcută neașteptat, într'o clipită de slăbiciune, celui dintâiu venit.

— Mizeriile astea nu te pot interesa . . . La altceva mă gândeam când te-am zărit. La plecare, când am strâns lucrurile, am dat în pod peste o ladă întreagă cu cărți, din biblioteca bătrânului, a lui Iordache Ordeanu... Le-am târît după mine, cu toate că nu prea știam ce-o să fac cu atâtea vechituri. Acum n'am unde le pune — e strâmt la mine! Poate te interesează unele . . . Cel puțin așa mi s'a părut. Imi dai voie să te invit, să-ți alegi care-ți plac. In schimb, te rog pentru un mic serviciu . . . Cunoști desigur vreun anticvar. Aud că asemenea lucruri se plătesc bine acum. Aș scăpa de ele. Îți dau adresa. Oricând, după amiază sunt acasă. Le-ai putea vedea înainte. Eu nu mă pricep . . .

Când și-a luat pălăria să plece, a repetat aidoma mișcarea din vis, când își ridică pălăria de pe aripa catedrei și se întorcea; — «de-acum haidem Soliman! La revedere, elevul Teodorescu Ion!» . . .

A doua zi, la cinci, căutam numărul casei, înălțându-mă în vârful picioarelor, să deslușesc cifrele de pe plăcile înegrite de rugină. Viscolea. Nu se vedea la zece pași în pulberea tăioasă de zăpadă, rostogolită de pe acoperișuri, măturată de crivăț dealungul străzii. Înghetașam și grăbeam să ajung la un adăpost din urgia de afară. In sfârșit descoperii; numărul 18, deasupra unei uși de gang, la o casă cu trei etaje, cu fațada de un galben murdar și lepros de umezeală.

Am rătăcit mult prin ganguri întunecoase, prin coridoare cu treptele scârilor roase și lunecoase de zoi înghețate, cu miros de mâncări arse, în culuoare țără capăt, întortochiate și întrerupte de praguri și paravane. A treia oară băteam la o ușă, fără să dau de urma lui Iorgu Ordeanu. In sfârșit, o fetiță cu o cutie rotundă de pălărie sub braț, mă îndreptă:

— Sus trebuie să fie, la al treilea! La Madam Faingold. Ea are un chiriaș nou.

Am început și aici colinda la uși. Era mai murdar încă și mai groaznică mizerie. Alunecam pe coji și pe resturi de legume aruncate, m'am împiedecat de un cazan cu rufe, pus la o ușă, aburind a leșie și a zdrențe cu murdăria dospită. In capătul unui coridor, unde am nimerit intrarea pipăind peretele prin întuneric, mi-a deschis în sfârșit madam Faingold.

Era o doamnă grasă peste măsură, din neamul Rebecăi; cu genele roșii, în papuci și cu un șal verde înodat pe subsuoară. Prin întredeschiderea ușei, se vedea la spatele lui madam Faingold, în cameră, un băiat cu căciula ascuțită în cap, spărgând nuci lângă o sobă de fier.

— Domnu Iorgu? O persoană selectă cu un cățel micuț? Poftim mata la ușa din dreapta. Intrați un moment. Este dus până la farmacie: suferă așa o durere de dinți. Marcel! Arată la domnu, salonu dela cuconu Ordeanu! . . .

«Salonul», era o încăpere întunecoasă, cu pereții zugrăviți într'un verde strepezit de cocleală, cu mobile desprechiate, adunate în jurul unei uriașe mese rotunde; cu o sobă de tuciu, al cărei coș de tablă neagră, în tuburi îmbucate, ocoliau jumătate din întinderea zidului. Intraând, cea dintâiu priveliște izbitoare era zigzacul acesta fantastic de tinichea afumată, ridicat pe perete, întortochiat deasupra patului, prelungit peste măsură, până să-și găsească drum afară printr'un ochiu de fereastră, astupat cu un capac negru de cutie de zahăr.

M'am așezat pe un scaun cu telurile scufundate, fără să desbrac paltonul.

Era frig, aerul închis. Când s'au deprins ochii cu întunericul, am cercetat curios adăpostul celui din urmă din neamul Ordenilor.

Pereții goi, fără un covor. Câteva cadre cu poleiala punctată de murdăria muștelor de astăvară; gravuri de cameră mobilată, desprinse din gazete ilustrate. Un lavoar de tablă albastră, acoperit cu un ștergar soios. Pe zid, urme murdare de stropi, până sus, și o pată mare pe zugrăveală, de palmă ce-a fost rezemată udă și a lăsat acolo pecetea celor cinci degete, pentru totdeauna. Un pahar de ceai, cu o felie de lămâie înegrită, plutind într'o rămașiță turbure de băutură. Deasupra, așezată punte, o linguriță vânăta de aluminiu, din acelea care scapă printre degete, prea ușoară.

Intre ferestre, o singură mobilă de stil; o măsuță lucrată fin, cu picioarele curbe, cu tăbliile trandafirii. Acolo, erau rezemate de un sfeșnic cu șapte brațe, câteva fotografii înramate. M'am ridicat să le privesc de aproape. Aveam prilej să aflu din mărturia mută a

imaginilor ceva despre neamul care expira cu acest ultim vlăstar, ruinat și târît să-și sfârșească bătrânețea, într'un adăpost netrebnic, ca risipitorii din parabolele evangheliilor.

Înainte de a întinde mâna să le cercetez de aproape, în lumină, am ascultat atent. Nu se auziau pași în coridor. Numai un sfârâit de bucătărie, dincolo de perete.

Erau fotografiile palide, purtând aurit inscripția atelierelor dispărute demult. O fetiță de școală, în picioare, lângă o masă de grădină în lemn de mesteacăn, cu un cordon lat și cu o cruciuliță albă pe pieptul plat în șorț de lustrin negru; uniforma de odinioară a pensionanelor de călugărițe. O femeie de-o frumusețe fină și firavă, în haină albă, cu mijlocul din caleafară subțire și cu mânecile înfoiate deasupra umerilor,—cum se purta acum o jumătate de veac,—întinzând mâna cu grăunțe unui porumbel așezat familiar pe vârful degetelor; în fund, piața San-Marc din Veneția și un copil sdrențuros râzând cu dinții albi în soare. Un tânăr cu părul întunecat, în costumul romantic dela patruzeci și opt, plecând ochii pe un tom voluminos cu foile deschise. M'am gândit la cărturarul Iordache Ordeanu, îndrăgostit de infoliile rare. Și cea din urmă... Am scăpat cartonul din mână. Ce căuta asta, aici? Doamne, ce căuta asta?...

M'am plecat să ridic fotografia... M'am apropiat de fereastră cu ochii într'o paingenie, ținând rama aproape de tot, cu mâinile strânse pe marginea hârtiei, într'un spasm de rugă pentru iertarea ce nu mai putea, acuma nu mai putea veni...

Ochii Agatei mă priveau de acolo fără să vadă, dincolo de mine, dincolo de oameni.

Și surâsul ei trist, și mâinile subțiri rezemate de spătarul scaunului, mâinile care păreau că desmiardă aierul când se întindeau goale în soare; și degetele care vânturau nisipul cu scoici; și tot ce a fost, și a fost uitat, și nu este de spus, spovedanie dureroasă pe care nimeni n'are s'o știe vreodată...

— Agata, ce cauți tu aici?

Am rostit tare cuvintele? Le-am șoptit în gând?

«Agata, ce cauți tu aici?» Nu sunau aceleași cuvinte pe buze, ca în dimineața când a intrat în camera mea, acolo, pe țărnul mării, unde a început căderea cea din urmă? Cu ce râset i-am întâmpinat întrebările rezezi, spaima zugrăvită în ochi; cu ce prefăcută nepăsare am întors spatele, privind pe fereastră, bătând nerăbdător cu vârful degetelor în luciul sticlei. Eram nedormit, îmi răsunau în urechi glasurile crupierilor dela Cazino, nu voiam nimic alt, decât să uit, cu pumnii strânși, cu capul vârît în perne. Am rostit-o asta liniștit, fără să mă întorc dela geam, și mi se părea atunci mai demn de interes sborul pescărușilor albi în soare, în salbe fâlfâitoare deasupra mării, decât frământarea femeiei, cu mâinile încleștate la spatele meu. Și cu ce răsuflet de ușurare, m'am repezit când a plecat împleticindu-se, să învârt de două ori cheia!...

Se pot spune toate?... Și somnul de brută, până târziu, când m'am deșteptat în întineric, fără să lămuresc unde mă aflu. Și nepăsarea distrată, cu care am ascultat, după miezul nopții, la masa de cărți, fără nici o tresărire, între două tururi, povestea întâmplării fără nici o explicare pentru alții; femeia, departe, în larg, unde nu mai înotase nici odată, aproape înecată, smulsă morții numai printr'o minune... Cu ce calm înfricoșător, priveam cu atenție tunica verde a vaeților și buzduganul de aur din mână rigilor, ca și cum nu din pricina mea, a căderii în care o târam, a mocirlii în care o asvârlisem, își căutase desnădăjduită scăparea în moarte...

— Agata, ce cauți tu aici?

De dincolo de moarte, mai poate fi un răspuns?...

M'am întors sub apăsarea unei priviri ațintite asupra-mi. La spate, răsărit de undeva, mă sfredelia cu ochii severi, câinele cafeniu, Soliman. Am așezat cartonul la loc, repede, ca un vinovat prins asupra unei indiscrețiuni vinovate. Privirea câinelui îmi păru cu înțelegere omenească. Am simțit că roșesc. Ce voia? Ce știa? Sfârâitul bucătăriei, de dincolo de zid încetase. Se auzia acum numai chiotul viscolului sgâlțâind ferestrele. Apoi pașii lui Iorgu Ordeanu, în coridor...

Îmi scutură mâna bucuros. Aprinse un capăt de lumânare în sfeșnicul cu șapte brațe. Desfăcu de sub o pătură lada cu cărți; răscolii tomurile grele, prăfuite în scoarțele groase de piele, cu exlibrisuri aurite, din biblioteci celebre. Dar acum nu-mi mai stăruiau nici o bucurie. Desfăceam cu gândul aiurea, paginile cu miros de hârtie uscată, de marochin elastic, de piele de vițel, de cerneala estampelor. Ce legătură era între omul acela și Agata? Ce ascundea privirea cenușie, fără sclipire de vieață, opacă? Ce rețea nevăzută, de întâmplări

risipite în viața mea, fără nici o legătură aparentă, își lămureau apropieri tainice, se strângeau acum tot mai aproape, ca sforile unei curse pentru salvăciunile pădurii, în jurul meu și al acestui om; strigoii din visurile copilăriei? Și pentru care sfârșit asta?

Acum teancurile de cărți se ridicaseră între mine și Iorgu Ordeanu, arătând stins în flacăra tremurată a luminării, ornamentele de aur mat, de pe inscripțiunile gravate adânc în pielea roșie, și vânătă, și albastră. Era o avere acolo; cărți pentru care maniaci au furat și au ucis, gravuri de preț, miniaturi fără pereche, manuscrise deasupra cărora au migălit, la lumină de opaiț, călugări în chilii de mânăstiri, cărturari arși pe rug, slujitori ai cabalei, vraci ai magiei negre, alhimiști căutători ai pietrii filozofale și a izvorului de tinerețe veșnică. Altădată, lacom ca un avar scufândându-și mâinile în galbenii unei comori dorite m'aș fi pierdut până la ziuă în răsfoirea pergamentelor și infoliilor fără seamăn.... Dar demult orice iubire pentru lucruri de preț era pierdută. Am șters praful de pe vârful degetelor. Am așezat pe marginea mesei, deoparte, trei cărți la care râvnisem odinioară, alese acum — o știam bine deși respingeam gândul — numai fiindcă în schimbul lor, la o nevoie grabnică, puteam lua prețul încă al unei nopți de joc.

Iorgu Ordeanu tuși, înneecat de colbul de scuturat din vrafuri. Duse mâna uscată la piept, și încovoiat de tuse, cu umerii înguști, îmi păru slăbit din caleafară, împutinat sub hainele largi, cât un trup de copil ridicat după boală.

Deasupra cărților, desfăcut din încuietorea de alamă a scoarțelor, rămăsese un caiet gros, cu hârtia filigranată, înfățișând în zarea lumânării o coroană sub semilună și o stea cu șase raze, așa cum fabricau venețienii pentru trebuințele orientului.

Pe fila dintă i se deslușea iscălitura logofătului Ioniță Ordéanu; înlăuntru, printre gândiri despre viață și moarte, însemnări scurte despre necazuri și întâmplări de fiecare zi. Se putea citi acolo: «din năprasnă-m veni ceasul morței celu înfricoșat, că vă zăcu de-nainte cătră celu județ de apoi unde împărații și voinicii, robii și despuitorii, fieștecarele cu ale sale lucrure să voru proslăvi sau voru rușina, și de mă sărutăți, sărutăria cea mai de apoi fi va, că deacumu nu mă voi mai întoarce și mă părăsiră toți și trecură toatele ca umbra». Și întorcând fila: «Că noaptea so spetit caii la apa Tecuciului dară toate uitam de începură mâncările celea și veselile celea marile dela dumnealui Pitarul Kiriac». Pe altă foaie: «Astăzi io încolțit lui Costea celu dentăi dinte», și dedesubt: «den mândriile și desmierziile tale, și comorile celea și lăcomia și scumpia cenușă va rămânea și atunci va prinde a țipa sufletulu . . .». Hârtia era străpunsă de cari, o gânganie mică, viermușor cu picioare mărunte și repezi, trecu de sub o filă sub altă filă.

Fără voie am măsurat ca pe-o vietate împăiată într'un muzeu, presărată cu camfor, făptura puțină a celui din urmă din neamul logofătului Ioniță. Iorgu Ordeanu se așezase pe brațul unui fotoliu, cu țigarea neaprinșă în gură, pipăindu-și buzunările după cutia de chibrituri. În flacăra lumânării avea fața verzuie, părul cenușiu și putred — și în privirea opacă străbătea o renunțare desăvârșită și neliniștitoare, ca într'o privire înghețată de mort.

Nu găseam cuvinte potrivite să rostesc. Aș fi pomenit ceva despre bunicul acela îndepărtat, care și-a scris însemnările în caietul cu cheotoarea de alamă. Mă împingea gândul să cercetez ocolit, prin ce întâmplare se afla chipul Agatei rezemat de sfeșnicul cu șapte brațe. Pe urmă, din nou mă turbura asemănarea cu omul din vis. Acolo, în camera friguroasă și întunecată, cu umbrele noastre jucând crescute și micșorate pe pereții cu verdele coclit, față în față cu omul străin și totuș cunoscut dintr'o viață alături de cea reală, mă simțeam neliniștit, înconjurat de o păclă de taine. Cărțile în teancuri, câinele cafeniu întins cu botul pe labe, neslăbindu-mă din ochii rotunzi, viscolul răbufnind pe ferestre, vuetele înăbușite din coridor; toate îmi păreau stranii, nefirești, pregătite ca pe-o scenă de provincie, unde urmează să se joace o melodramă veche de tot.

Noaptea lui Iorgu Ordeanu, târziu, după ce adorm toți, în încăperea asta trecătoare și dușmană, îmi apărură deodată înfricoșătoare. Înșiruirea acea de logofeți și jupănițe, de sulgeri și pitari, pe urmă de boiere subțiri și de cărturari ca Iordache Ordeanu; trăiți în belșug, în curțile de piatră, în bucurii și necazuri despre care amintire nu se mai păstrează, sfârșia cu omul acesta mort din viață. Cuvinte bune îmi ajungeau până la buze, și nu le spuneam, fiindcă ar fi sunat acolo acuma de prisos și poate supărătoare — înduiosare de trecător. Mă înăbușeau zidurile. Am învelit cărțile într'o gazetă, m'am pregătit să plec. Iorgu Ordeanu și-a îmbrăcat și el paltonul, a suflat în lumânare, a răsucit cheia. În culoarele negre am coborât pipăind pereții.

În stradă, lumina albastră a becurilor pe zăpadă, în rostogolirea piezișă a valurilor de viscol, avea și ea ceva nefiresc și teatral. Zurgălăii săniilor, oamenii înfășurați până la ochi, trecând în strălucirea violentă a vitrinelor și pierzându-se în întuneric, strigătul vânzătorilor de gazete, m'au adus îndată pe pământ, dela însemnările logofătului Ioniță: «den mândriile și desmierziile tale și comorile celea și lăcomia și scumpia cenușă va rămânea...»

— Am să trimit mâine pe Pach sau pe Kohn. Mai bine poate pe amândoi. Unul la un ceas, pe celălalt mai târziu, am spus întorcând spatele viscolului.

— N'ar fi bine să vii și dumneata? Spuneam că nu mă pricep...

— Atunci, mâine, la unsprezece!

Și întinsei mâna să mă despart în fața clubului.

Văzusem luminat sus; pe Georgel Steriu la fereastră, cu spatele rezemat, vorbind cu cineva nevăzut după draperiile verzi. Aveam în buzunar câteva mii. De-o săptămână mă protegia norocul. Eram nerebdător să urc repede scările.

Iorgu Ordeanu se opri și el, și întârzie să-mi întindă mâna.

— Va să zică joci și dumneata?..

— A! nu — am mințit îndată, luându-mi o înfățișare nepăsătoare. Rar de tot... Când n'am de lucru... Ca în astă seară...

Iorgu Ordeanu nu se dedea dus.

— Mai vin pe aici, Mișu Cariade? Crețanu? Ionică Istrate?

Erau stâlpii clubului. Cei mai vestiți jucători.

— Vin, firește că vin... Adică vine Cariade, Crețanu... Ionică Istrate dă acuma șuete lui Sfântu Petru, în raiu, sau lui Belzebuth, în tartor — glumii prostește, și am roșit îndată, rușinat, fiindcă repetasem așa o glumă veche în club, unde se închipuia lumea cea de dincolo ca o uriașă și necurmată partidă, în care cei ce-au pierdut averea în vieață o vor câștiga-o și cei care au câștigat-o o vor pierde.

Am întins din nou mâna. Iorgu Ordeanu tipărea cu vârful șoșonului, în zăpadă, un as de caro, spulberat îndată de viscol. Ridică ochii, și fața îmi păru deodată întinerită, luminată în revărsarea albăstrie a vitrinei, ca o flacără isbucnită dintr'un tăciune adineaora stins.

— Imi dai voie să te întovărășesc?.. Am prieteni vechi sus... Mor de urât la mine... Și apoi nu pun mâna pe cărți. Cel mult un bridge...

Când a intrat în sala mare a Clubului, Mișu Cariade a svârlit cât colo cărțile pe postav și a sărit răsturnând scaunul să-l îmbrățișeze. Toți jucătorii vechi au făcut roată. La uși, din alte camere, s'au oprit în prag, alții mai tineri, care nu-l cunoșteau, surâzând bucuroși, fără pricină, fără să știe cine era, înțelegând doar că oaspele acesta nou, pierdut a fost și s'a întors.

S'au tras deoparte, lângă căminul cu calorifer, bătrânii. Feciorii au alergat îndată după băuturi reci, după cafele. Jocul abia început se risipise. Iorgu Ordeanu privea străin, se mira de schimbările făcute, întreba de oameni despre care abia auzisem, de foarte demult.

Am trecut în altă încăpere, m'am așezat la o masă de écarté, unde se adunau cu încetul cei mai pătimiși, după ce-și potoliseră curiozitatea. Am stat mult acolo, înfipt într'un scaun, cu mâna încleștată pe cărți. Din cea dintâiu jumătate de ceas norocul mă părăsi. Hârtiile fugeau una după alta. Eram asudat, cu degetele umede, despăturind hârtiile, adunând restul, scotocindu-mă în buzunări. Când m'am ridicat, mai rămăseseră câțiva, jucând pe bani puțini, în cretă — și în buzunarul vestei, mototolită, nu mai aveam decât cea din urmă mie de lei. În sala cea mare nu se mai vedea masa din mijloc peste capete. Mi-am făcut loc să privesc. Iorgu Ordeanu dădea cărțile. Când se așezase? Cum de-și călcase cuvântul? De ce l'au lăsat?

Mi s'a părut că-mi ghicește întrebările când și-a încrucișat privirea cu a mea, plecând ochii îndată în jos, vinovat. Dar înaintea crupierilor hârtiile se ridicaseră teanc, se adunau foșnind. Am înțeles îndată că Iorgu Ordeanu întâlnește ziua cea rară din vieața unui jucător, odată la zece ani. Fiecare carte trasă împerechea potrivirile cele mai bune, toți jucătorii dimprejur se despuiau de bani, aruncau nervos hârtiile după fisele de os, le cântăreau în mână vânturându-le nehotărâți până în ultima clipă, le aruncau pe tablouri de unde lopețile crupierilor le culegeau scurt, în movili. Mâna lui Iorgu Ordeanu prindea cartea ușor ca o demierdare, îi înțelegeam așteptarea cu svâcnirile inimei când se pregătea să o răstoarne pe postavul verde, după ce privea pe tabloul întâiu, pe tabloul al doilea, să sfârșească toți. Avea ochii strălucitori, paloarea obrazului aprinsă în pomeții de un trandafiriu ușor; îmi părea că și crețurile mărunte din jurul ochilor, brazdele subțiri care coborau lângă nări, se topiseră.

— Nouă la bancă!

Arunca, cu nepăsarea prefăcută pe care o cunoșteam prea bine, cărțile în cupa de porțelan. Mișu Cariade își frământa trupul gras, ridica mâinile scurte în jurul gâtului să-și lărgească gulerul, desfăcea portofoliul de piele umflat și trăgea alte hârtii. Il așeza la loc în buzunarul dela piept, și se înțelegea după încruntarea sprincenelor monologul interior, hotărârea ca aceștia să fie ce-i din urmă bani aruncați, să se ridice pe urmă.

— Opt la bancă!

Se auziau numai lopețile smuncind fisele, târând hârtiile. În scrumiere se stingeau țigările abia aprinse, uitate. Gurile erau încleștate, răsuflările scurte.

— De unde-l scoseși, frate? oftă Georget Steriu întorcându-se să-mi șoptească peste cap, la spate. Să fie al dracului de martingală. Ia tu locul! Nu mai am o centimă...

M'am așezat în scaunul gol. Când mi-a venit cartea am aruncat hârtia împăturită în patru. Imi tremura mâna pe cărți, le-am răsturnat și tot tabloul a respirat cu ușurare; un valet și un nouă detreflă... Deacolo înainte nu-mi mai lămuresc cum s'au petrecut lucrurile. Norocul lui Iorgu Ordeanu se strămută în cărțile mele. Aveam gâtulejul uscat; pe măsuța de alături, feciorul îmi schimbă la fiecare sfert de oră paharul cu băutura. La fiecare carte a băncii, svârleam pe postav alta mai mare. Teancul de hârtii începu să se subție în fața crupierilor. Așteptarea înțepenită a jucătorilor se destindea.

Șase la bancă! Aruncam șapte. Opt la bancă! Aruncam nouă. Bac la bancă! Aruncam un singur punct. Imi bătea sângele fierbinte în tâmple. Deșertam repede paharul, care făcea să-mi joace lucrurile ireal înaintea ochilor, în pâcla de fum. Mă podidea bucuria aceia neruoasă și rea a jocului, când roștești cuvintele pe jumătate, surâzi prostește, înfunzi în buzunări hârtii motolite, svârli adversarului cartea răutăcios, ca o înfigere crudă de tăiuș. Simții că Iorgu Ordeanu începe să-și piardă cumpătul. Când îmi venea rândul, se întorcea cu totul cătră mine, aștepta cu un tremur pe buzele uscate, amesteca jocul nerăbdător, împingea cartea pierdută cu o stăpânire sub care se ghiceau nervi încordați până la ultima măsură.

Se făcuse tăcere în toată sala, sub lumina albă și neclintită a candelabrelor. Se auzia scârțând ghiata cuiva care se înalță în vârful picioarelor să vadă peste capete, fâșăitul cartoanelor, exclamații înăbușite când se dedea o carte pe față. Toată atenția era adunată la noi doi, și între mine și Iorgu Ordeanu s'ar fi părut că e pornită o luptă fără iertare, tăcută și strânsă, așa cum va fi fost între oamenii peșterilor, când se sugrumau băjbându-se în întuneric să-și smulgă un vânat ori o femeie. Și era mai înspăimântătoare lupta aceasta, în hainele noastre civilizate, negre cu piepții albi scrobiți, în sala unde caloriferul împrăștia dogoarea uscată, becurile revărsau lumina lor incandescentă, feciorii păseau cu mers de păslă pe covoare; între atâția oameni care erau toți alături de mine, împotriva bătrânului cu mâinile tremurătoare și cu ochii acuma din nou adânciți în văgăunile ochilor; era mai crudă și mai plină de oroare cu încordarea aceasta prefăcută a tuturor voințelor, dorințelor, care tremurau în fiecare clipă când ridicam cartea de pe postav.

Fumul țigărilor se lăsa în pânze risipite peste noi, ne ardea răsuflarea. Câte odată în tăcerea nefirească dintre două cărți, străbătea de dincolo de geamuri, jos în stradă, clinchenitul clopoțelilor dela o sanie. Când petreceam ochii oboșiți peste zidul jucătorilor adunați, vedeam lângă ușorul ușei, cei doi feciori neclintiți, privind cu nepăsare, în hainele lor negre cu nasturi de metal.

Drept în fața mea, pe acelaș tablou, era un jucător pe care nu-l mai văzusem niciodată. Avea figura pământie și lucioasă de o sudoare grasă, ochii fără gene, roșcați, ca ai iepurilor de casă, sticlind nesuferit după ochelari. Câștiga mult, din jocul meu, și după fiecare carte își freca mâinele clipind vulgar din coada ochiului, număra lacom șiragul de fise și tencul de bancnote, cu un rânjet care-i descoperea doi canini ascuțiți, ieșiți în afară, într'o dantură degustătoare, mai mult de aur și de platină decât de dinți adevărați. Când întindea mâinele după bani, degetele late la vârf cu unghiile negre, îmi păreau cinci omizi grase, frământându-se atât de lacom că-mi întorceam ochii. Dar îmi căuta privirea și-mi surâdea imperceptibil, ca un complice, îndemnându-mă cu o batere tremurată de pleoape să-i dau înainte, să nu mă opresc. Incruntam ochii și voiam să nu-l văd. De ce omul acela pe care nu-l cunoșteam se simțea tovarăș cu mine, aduna o avere pe masă, înaintea lui, prin mine?

— Șase la bancă!

Culcam cartea. Era un șapte. Mâna cu degetele late și cu unghii negre la vârf, culegea roțițele de os alb, verzui, trandafirii, teancul de hârtii.

Cât a durat asta? Două ceasuri? Trei? Mai multe? Se albăstreau ferestrele de lumina zorilor, când Iorgu Ordeanu s'a ridicat... Avea un zâmbet silit pe buze. Il simții cum șovăie la primii pași, când se îndreptă spre fereastră, să-și destindă oasele înțepenite, cu nepăsarea unui om care vrea să pară numai prea obosit. L'am văzut cum duce, din obiceiul mâna la buzunarul dela piept, unde avea înainte banii, cum o lasă repede în jos. Obiceiul de a-și pipăi buzunarul unde stătea strânsă toată rămășița avuției, nu-și mai avea acum niciun rost.

Știam că scosese de acolo cea din urmă hârtie albastră. Mă podidi o înduioșare. Numai eu cunoșteam cu adevărat, ce ruinare desăvârșită însemna pentru Iorgu Ordeanu noaptea aceea...

Am trecut să-mi spăl mâinile, să-mi răcoresc ochii. Când m'am întors Iorgu Ordeanu nu mai era. Se stingeau luminile. Se închideau ușile. Câțiva inși numărau hârtiile pe colțul meselor. Feciorul îmi ținu paltonul mai respectuos ca niciodată. I-am aruncat o hârtie mototolită. Pe scări a fugit după mine să-mi dea pachetul cu cărți uitat; cărțile lui Ordeanu. Am spus să mi le trimită acasă.

În stradă viscolul sfârșise. Era înghețat, un ger fără adiere de vânt, cum se așterne întotdeauna după crivăț; zăpada scârțâia sub pași. Lumina de stânjel a zorilor înainta rece peste casele cu ziduri de granit, întunecate, cu ferestrele negre. Aerul aspru îmi străbătea adânc în plămâni, înviorător ca un șipot. Cerul era înalt și limpede, stelele păleau; întâia oară după multă vreme ridicam ochii în sus. Pășeam ușor. Mă simțeam eliberat. Hotărâri mari, nelămurite, creșteau în mine. Acum puteau sfârși toate. La piept, în buzunările hainelor, aveam prețul vieții celei noi pe cari trebuia s'o încep. Cincizeci, șizeci de mii, mai mult poate, stăteau împăturite, aici, cald, aproape de trup... Aveam să-mi plătesc datoriile, să-mi orânduiesc viața, îmi juram să nu mai calc în club, să nu mai pun măcar pe-o carte. Se trezeau dorinți adormite, nădejdi de odinioară, din adâncuri peste care ninsese cenușă. Dimineaua cu aerul rece, cu zăpada albă și sonoră sub pași, cu orașul adormit, cu săniile singuratică, sunându-și metalul sprinten al clopoțelilor în pieți prin care treceam descheiat la piept; toate aveau să însemne începutul celei dintâi zile de eliberare.

Aproape de casă, în colț, un birjar dormea înfășurat până la ochi în sanie, și când am trecut pe lângă botul calului răsuflând aburi calzi, mi s'a părut o respirație prietenească și bună. M'am întors să netezesc nările umede, le-am apropiat de obrazul meu. Calul și-a clătinat capul, scuturând un zurgălău ce-mi sună limpede și desmierdător în urechi, ca un glas de cleștar, ca un glas de cleștar dela săniile copilăriei. Mă durea singurătatea. Nu mai era, demult, nimeni de care să mă apropii, nici o mână care să îmbărbăteze. Acum toate aveau să sfârșească. Și cea dintâi însulițare de raze purpurii în ferestre, m'a întâmpinat în prag, când apăsam clampa albă de promoroacă, într'un hohot de lumină, ca o dimineată nouă pe lume.

În camera friguroasă m'am trântit în pat, cu plapoma peste cap, hotărât să dorm dus, somn de stană, să mă trezesc odihnit, ca după adormirile vrăjite, de ani, care te trec în altă viață. Dar vedenii m'au chinuit îndată. Visurile rele din fiecare noapte, prelungindu-mi spaimele și umilințele de peste zi, bătăile înfricoșate ale inimii de fiară fugărită. Somn în care gemătul visului e suspin de ușurare pentru chinurile vieții celei adevărate... Se amestecau cele mai nefirești și pline de spaimă întâmplări...

La Casinoul de la Sinaia, Iorgu Ordeanu ținea banca.

— Sunt un milion în bancă!

— La mine...

— Nouă la bancă.

Intorc cartea. Rigă de treflă, rigă de cupă. Pierdeam un milion.

— Sunt două milioane în bancă!

— Nouă la bancă...

Pierdeam două milioane...

— Sunt patru milioane în bancă!

Cum am făcut? De unde am scos, de undeva din mâneca dublă, din îndoitura manșetei, cele două cărți pe care le-am aruncat pe postav? De când le țineam acolo? Cum de învățasem și *asta*?

Un cinci de treflă, un patru de treflă.

Câștigam patru milioane. Intindeam brațele să adun o movilă care se ridicase acum mai înalt decât capetele noastre.

— A trișat! strigă cineva. Căutați-l în mânecă. Are cărți prefăcute.

— Afară cu el! Scoateți-l afară! E o rușine domnilor!... Je ne ficheraï plus les pieds dans ce tripot!... Domnule, ești invitat să părăsești imediat...

Cum am ajuns oare afară, pe banca ascunsă sub brazi, cu obrazii în pumni, cu ochii uzi de lacrimi? Venea răcoare umedă din pădure, adiere de rășină; și totul ar fi fost așa de Dumnezeesc și de simplu, fără să se fi întâmplat *asta*. Coboram fruntea tot mai jos pe genunchi... O mână mi s'a pus pe umeri. Ridic ochii. Agata îmi prinde fruntea la sânii pe cari îi simt elastici și calzi, sub care aud inima bătând atât de încet, atât de încet... Imi netezește părul, îmi ferește într'o parte o șuviță pe frunte. Imi privește adânc și milos în ochi. E cu un genunchi în pământ, plecată, și-mi strânge tâmplele în degetele lungi mirosind a hortensie, nu a hortensie, a un parfum necunoscut și mai fraged ca toate parfumurile respirate vreodată.

— Nu vreau să-ți văd ochii așa. Uite aici toate bijuteriile mele; colierul de perle, inelele, diamantele...

Ii strâng mâinele și mâinele sunt atât de prietenoase acum și atâta nevoie am de ele, să le simt într'ale mele, să mă'nfioare sângele cald din vine bătând într'un ritm cu sângele meu. Nimic nu-mi mai pare ciudat. Știu că de mult carnea ei e putredă și oasele albe — de câți ani? de patru, de cinci ani — și o regăsesc firesc lângă mine, și-i simt iarăși sub sânul cald de care lipsesc fruntea, tictacul inimei, din nou ca în viața cea adevărată bătaia vieții de mult oprită... Presimt că *asta* nu poate fi aveau, că e numai vis, că nu trebuie să mai deschid ochii niciodată, să dureze așa pentru veșnicie... Și mă strâng alături. Și ne e teamă la amândoi să nu ne trezim, să nu sfârșească.

— Agata, ce cauți tu aici?

De unde a apărut și Iorgu Ordeanu lângă mine? Cu ce drept o întrebă? Din ce capăt al cărării albe sub brazi, a venit?.. Uitam. Era așa de bine că uitam. Trebuie să-l deslușesc... Nu e vina mea... N'amascuns eu cărțile să trișez. Cineva le-a pus... Niciodată, o! niciodată n'aș fi căzut până acolo... Orice am săvârșit, dar *asta*... Ii spun și nu vrea să m'asculte. Ii întind mâna și și-o înfundă pe-a lui în buzunar... Imi întoarce spatele... Face câțiva pași și-și amintește ceva. Vine îndărăt. Are acum în mână un revolver mic, negru, ca o jucărie... Mi-l întinde.

— Știi ce aștept să faci!.. Dacă ceva omenesc mai...

E acum departe, în capătul aleei; merge încet, îi văd fumul țigării răsfirându-se albastru în urmă. Vorbește ceva cu Soliman, și câinele se întoarce și mă privește cu ochi de om, cu ochi disprețuitori de om.

Duc jucăria la tâmplă și simt țeava rece a un ban rotund de metal... Agata dă un țipăt, vrea să mi-l smulgă. Cu câtă sete apăs trăgaciul, și glonțul nu mai pornește!.. Se moare atât de încet?..

M'am deșteptat cu ochii uzi. Visul mă cutremura încă. Mi-am răsucit oasele dureroase. Bătea soarele amiezii în fereastră. Pe mesuța de noapte aștepta ceaiul răcit, pachetul cu cărțile lui Ordeanu. N'am auzit când a intrat servitoarea. Cărțile lui Iorgu Ordeanu? Am sărit în mijlocul camerei. Ce era adevărat din câte se întâmplaseră astă noapte? Ce era vis?.. Am smuls haina de pe spătarul scaunului și am răscolit buzunarele... Imi era frică acum că și cea ce a fost adevărat s'a întâmplat numai prin somn. Dar dela piept, din toate buzunările, scoteam mâna plină de hârtii, amestecate cu țigări, cu plicuri de chibrituri, hârtii de o mie și de cinci sute, nenumărate, împăturite, mototolite, sute, și altele... și altele... Le-am răsturnat pe un ziar desfăcut, deasupra patului. În frig, cu picioarele goale pe podelele reci am început să le număr... Acum nu-mi mai făceau nici o bucurie. Erau mai multe decât aveam nevoie, mai multe decât-mi trebuiau să-mi răscumpăr libertatea; dar nici o bucurie nu mai găseam înaintea lor. Ce însemnau? Mă uitam la câte-o hârtie cu filigrana albastră... Pentru asta se sbat oamenii, se ucid, se vând tinereți?.. Cu asta poți cumpăra liniștea, și pâinea, și iubirea?.. Când nu o ai, pentru asta suferi, și foamea poate să-ți răscolească măruntaele, și pentru asta o femeie își vinde sărutarea, și-ți înconjură gâtul cu brațele moi, și ți-o cerșește?.. Mi se părea straniu și nebunesc că lumea poate trăi cu această amăgire, că oamenii găsesc simplă și firească puterea acestui petec de hârtie, pe care îl puteam rupe mărunț, și aprinde cu flacăra chibritului, și desființa într'o clipită... Fiindcă nu aveam asta suferisem; fiindcă le aveam înșfârșit, eram să fiu mai fericit, și mai bun, și mai om?.. Și fiindcă Iorgu Ordeanu a risipit și cea din urmă, are să îndure și el foamea, și frigul, și Madam Faingold are să-l scoată în stradă?.. Ce-o fi făcând acum?.. Mi-am amintit că-i făgăduisem să fiu la unsprezece la el. Să vestesc anticvariul. M'am uitat la ceas. Aproape amiază. Am tras repede hainele, am pornit alergând aproape.

Era un soare rece de iarnă afară, cu sclipiri de oțel în bulgării de zăpadă. Orașul părea nefiresc de curat, aerisit, înnoit. În sănii, din blăni moi, surădeau femei cu obrajii îmbujorați, cu genele umezite de promoroacă. Glasurile trecătorilor se înălțau cu ecouri sonore. Câte-un fulg mic, steluță abia vizibilă de cristal, plutea din senin, și cerul era așa de limpede și atât de înalt!.. Mă simțeam bun, cu hotărârea nelămurită să săvârșesc ceva rar și nespus. Pipăiam banii în buzunar. Poate voiam să găsec un chip să-i dau îndărăt lui Iorgu Ordeanu, să caut o cale ca să îndrept tot ce ruinasem peste noapte... Nu știam cum. Nu știam ce.

Când am ajuns la capătul străzii mi-a svâcnit sângele în inimă. În fața casei era mulțime îmbulzită. Sănii oprite. Ca să străbată, tramvaiul suna învierșunat din clopot. Mi-am făcut loc. Incepeam să înțeleg. Cu spaimă începeam să înțeleg.

— Cu un revolver mic, spuse o femeie îmbrobodită cu șal de lână, cu coșul de papură subsuoară.

— Era bătrân, tot trebuia...

— Fetițo, o să îngheți!.. Vino să te încălzesc în manta, făcu un soldat cu ochi drăcoși, deschind-și mantaua și acoperind pe jumătate o bucovineancă cu pieptul strâns în pieptar, cu un sifon albastru în mână. Fata se dădu într'o parte chicotind...

— Nu vă e rușine? îi muștră un domn bătrân cu mustățile albe, cu guler de astrahan. E un mort sus și voi...

— Lasă că și dumneata mult n'o să mai... nu-și sfârși vorba soldatul și se trase îndărăt târând fetișcană după el.

— Loc, să treacă domnul procuror! Începu a isbi cu coatele sergentul de stradă.

Coborî procurorul, un comisar de poliție cu manta și chipiu cu multe fireturi. Lumea se risipi. În ușă rămase de pază numai sergentul, cu mâna înfiptă în centiron.

— Doriți ceva?..

— Nu... Adică... Mă rog nu stă aici un dentist? Mă hotărîi să întreb ceva la întâmplare. Mă gândeam la camera goală de sus, la pereții vineți, la burlanul întortochiat și negru al sobei de fier, la omul întins. N'aș fi avut tăria să dau ochi...

— Dentist? Tocmai la capătul străzii, pe dreapta, numărul doi, o casă albă, cu geamlâc...

Am mulțumit și m'am întors pe călcâie. Mă strigă din urmă.

— Nu într'acolo! În celălalt capăt...

Am dat din mână că înțeleg și am pornit tot pe drumul meu. Nu se lega gândul la nimic. Mi s'a părut că pășeste cineva pe urmele mele. M'am întors. Era Soliman. S'a oprit și el. Am pornit iar, a pornit și el. Am ridicat un bulgăr de zăpadă să-l alung. S'a ferit departe și când am plecat din nou, în urmă, nu mi-a pierdut un pas. Am ocolit multe străzi, am intrat la restaurant, m'a așteptat afară, m'am urcat într'o sanie, a alergat găfâind. Însfârșit mi-a pierdut urma. Am răsuflat. Noaptea târziu, m'am întors acasă împleticindu-mă, îmi căutasem uitare în vin... Răsuțeam cheia când am simțit o răsuflare caldă la picioare, în întuneric. M'am aplecat să deslușesc ce e. Soliman aștepta neclintit, pe preșul dela ușă...

Acum, totul s'a sfârșit. Nici o scăpare nu mai este. Ruinarea mi-o măsoar după cum mă ocolesc prietenii de altădată, mi-o răsfrânge oglinda când îmi feresc ochii în lături, să nu văd obrazul cu barba aspră, hainele cu urzeala roasă, cămașa murdară, gulerul neschimbat cu săptămânile. Acum nu mai intru nici la club. Nu m'ar mai primi nimeni acolo. Mă târăsc în cărciumi, în cafenele unde se joacă cu obloanele trase, cu cărți sleite și unde certurile sfârșesc cu împlântări de cuțit. Niciodată n'am să știu de ce nu-mi mai apare în vis, Iorgu Ordeanu, să-mi întindă mâna când mă afund acuma, și nimeni nu răspunde la strigăt. Iorgu Ordeanu care a murit din pricina mea. Niciodată n'am să știu ce legătură va fi fost în vieță între el și Agata. Agata care a murit din pricina mea.

Acum nimic nu mai are nici o explicație, și nici nu încerc s'o mai găsec.

În puterea nopții mă întorc vorbind singur, rătăcind prin pieți pustii și întunecate. De la gura aburind cald a canalurilor, fug speriate umbre mici, negre. Poate sînt șobolani înspăimântați de sunetul pașilor. Poate numai vedenii din mintea-mi care se turbură. Lungesc drumul. Mă tem să deschid ușa. Acolo mă așteaptă câinele, Soliman. E treaz, în mijlocul casei. Să dă în lături când aprind lumina, se așează cu botul pe labe și mă privește cu ochii țintă. Cu ochii lui roșii cari străbat înlăuntru neîndurați. Îl isbesc cu piciorul. Nu scoate un gemăt. Se dă mai la o parte și iarăși privește neclintit. Sting lumina, mă trântesc în pat cu

măinele cruce sub cap, îmbrăcat. Aș vrea să adorm și somnul nu vine. Aș vrea să uit — dar se poate uita?

Și prin întuneric, simt ochii lui Soliman pătrunzând în mine. Nu-i scapă o mișcare. Ce face când dorm? Dimineața când deschid ochii e treaz, gata de strajă, mă așteaptă. De ce mă spionează? Ce mai așteaptă?

Am să cumpăr într'o dimineață un praf de stricină.

CLAUDE MONET

Camille

LAERMANS

Intoarcerea dela câmp

G. BACOVIA, POET AL DESNĂDEJDILOR PROVINCIALE

DE
ION DARIE

Intr'un târg moldovenesc, unde ploile echi-
noptiului potopesc fără sfârșit, cu o tristeță numai
în țara de sus cunoscută, mai întârzie în viață,
de timpuriu alături de ea, unul din poezii cei
adevărați, poate cei mari, ai timpului.

Nu e un decor patetic. Nu e o cetate de vis.
Uliți pe care se înșiruie dela bariere căruți cu
fâină, poveri legănate de fân, încărcături scâr-
țaietoare de lemne, scuturând în urmă coceni de
porumb. Se aude la margine morile duduind.
Scrâsnesc în ogrăzi fierăstraiele. Goarna stingerii
la cazarmă. Țipătul sonor al locomotivei în gară.
Tânguie o caterincă de cerșetor, undeva, nevăzut...

Acolo ploaia curge desnădăjduit; moina te
năvăluie cu gânduri de moarte, prizonier după
ferestre de plumb; zăpada troenește căsuțe albe
ce fumegă egrete străvezii; iar primăvara în
livezi e sfâșietoare ca într'un țințirim.

Pe o uliță de acolo deschizi o portiță, într'o
ogradă cu iarba spintecată de o cărăruie îngustă,
cu tufe de liliaci lângă zaplaz. Câteva trepte de
piatră. Aștepți îndelung la ușă. Ai pătruns înlă-
untru. Din nou aștepți, la masa cu învelitoare
croșetată, sub lampa cu globul rotund cum n'ai
mai văzut dela bunici. Se aud uși închise încet,
glasuri șoptind. Vine? Vrea să vină?

Cineva îți povestește acum ceva foarte trist.
Când sfârșește, privește în gol, să ascundă ochii
umezi. Îți cauți de lucru răsucind un canaf dela
invelitoarea mesei, ferindu-te să ridici fruntea.
Fără voic, știi că aici vei pași deacum în vârful
picioarelor, vei grăi numai în șoaptă.

S'a deschis ușa. Nici n'ai auzit când. În prag

s'a oprit — desprins din ceicoană bizantină? —
G. Bacovia.

Cu câtă spaimă își trage îndărăt mâna scutu-
rată puternic! E o rugare în ochi: — De ce nu-mi
lăsați liniștea? Trebuie tu, străinul, să-l îndemni
să șadă.

Ai adus nerăbdarea Capitalei cu tine, întrebă-
rile fără preget, curiozitatea nemiloasă care vrea
să scoțoască fără pietate în suflet, ca într'o
cutie cu amintiri vechi. Vorbele îți sună întâia
oară, ție însuți, străine și aspre. Omul s'a închis
ca o floare atinsă. Stă acum neclintit, cu vest-
mintele lui negre, așezate în falduri aspru de haină
monahală pe umbra trupului puțin, — privind
dincolo de tine. Te vede? Te ascultă oare?

Dar cine poate să explice această tristă po-
veste?...

*

Pe G. Bacovia l-am cunoscut acum doisprezece
ani, la Iași. Sfârșia târziu nu știu ce an ai facul-
tății. Abia eliberat de pe băncile liceului, îi purtam
versurile tăiate din reviste fără însemnătate, lipite
într'un caet cu scoarțele negre.

Intr'o noapte cu păclă, de început de iarnă,
un prieten m-a târit pe o stradă mocirloasă în
bură, în jos, pe lângă zidurile întunecate ale
fostului palat domnesc, cel de nenumărate ori
mistuit de pojar. A bătut mult într'o ușă, pe
urmă în jurul casei, la o fereastră cu perdele
albe de pânză. Am intrat în vârful picioarelor;
cel care ne-a deschis, pusese degetul pe buze.
Mai târziu am priceput. În cea dintâi cămară
dormea gazda, ovrei cu puzderie de copii, care

gemeau prin somn în pernele roșii, turburați de lumină. În fund, după a doua ușă abia, eram la noi. Am strâns toate mâinele. Din umbră se ridicau în lumina gălbue a lămpii figuri cum n'am mai văzut vreodată. Ce legături îi adunase acolo? Prin ce francmazoniere tainică ajunseseră să se cunoască; se adunaseră atâția, stranii și hirsuți, cu obraji scofâlciți, cu ochii iluminați, cu frunțile devastate, cu vestmintele lor de alt veac? Unde s'or fi aflând acuma, risipiți iarăși să gesticuleze singuratici în fața veșniciei?..

Erau câteva sticle de vin acru, pachete de țigări ieftine. Fum nepătruns de tutun. Când vorbeai nu-ți puteai opri pornirea să ferești cu mâna fumul la o parte, ca să zărești vecinul... Ce nu s'a cetit în seara aceea? Versuri cu răsunete de zale și de salbe; Cleopatra și Heliogabal; Cresus și Isacar; castele de basm și iubiri morbide; Dama cu camelii și Sapho; Semiramis și Scheherezada; aur și onix; sicomori și cipri; hașiș și absint; violet și purpură; neant și steaua polară; Casiope și crucea sudului; vampiri și fata morgana; tuberoze și topinambur; — și femeii cu ochii de lynx, cu glesne de antilopă, cu sânii de fildeș, cu râset de harpă eoliană, cu șold de amforă, cu iubiri — dar cine mai poate spune cu ce fatale iubiri?.. Tot vocabularul parnasului, și al simbolismului, și al decadentismului, și al hidropaților, dela Café Procope, și Chalet, și Soleil d'Or, și Chat Noir, și François-Premier, și Rat-Mort; toate vocalele colorate și formulele cabalistice din care țâșneau ca dintr'o oglindă atinsă de fachir, miragii de splendoare dincolo de timp și de spațiu, detunau în cămăruța aceea cu pereții coșcoviți și cu grinzi afumate, unde se auzia în răstimpul de acalmie între un vers și celălalt, de dincolo de zid, tușind în perne prunicii oveiului...

Imi amintesc, unul cu un cap enorm susținut printr'o minune de echilibru pe un gât subțire de copil, după ce-a sfârșit, a rămas încă multă vreme cu ochii închiși, cu buzele întredeschise de extaz, urmărind lăuntric, vedenia mării de smarald pe care se îndepărtau galerele lui Antoniu.

Atunci s'a ridicat dintr'un ungher făptura plăpândă a lui Bacovia.

Cum a sunat deodată ca un glas de aici, de parte de sicomori și de crucea sudului!

Amurg de toamnă pustiu, de fumă,
Pe câmp sinistre șoapte trec pe vânt —
Departa plopii s'apleacă la pământ
In balans lenevos, de gumă.

Pustiu adânc... și 'ncepe a 'nnopta,
Și-aud gemând amorul meu defunct,
Ascult atent privind un singur punct
Și gem și plâng și râd în hâ în ha...

Firește, cel cu galerele lui Antoniu, a aprins o țigară, surzând cu o milă îngăduitoare. O poezie fără matelot la proră, fără rimă de Styx la onix; — ce mai sărăcie sufletească!

Era pe atunci moda expedițiilor lirice pe Guadiana și Rio de La Plata.

Dar tăcere s'a făcut și nimeni după aceea n'a mai cetit un vers.

A trecut pe lângă noi presimțirea — căci nu era încă o înțelegere — că acolo, vorbise un poet.

Este și acum aproape cu neputință de explicat, cum în vremea când se vorbea cu atâta stăruință de o sensibilitate nouă, toate privirile au trecut pe lângă Bacovia fără să-l vadă. Era acolo poetul cel adevărat, și-l căutam prin ostroave cu bambuși. Din cuvintele de toate zilele, în decorul de toate zilele, cu sufletul nostru de toate zilele, scotea un gemăt al nostru al tuturor, — și poezia nouă își căuta suflet sub alte meridiane, navigând sub constelațiile antipozilor, fiindcă se găsisse mai înainte un poet de real talent și de cuceritoare vocalizare, Ion Minulescu, îndrăgostit de acele litoralii.

Vina, rămâne fără îndoială întreagă, a lui Bacovia.

Poeziile lui, le-a risipit cu nepăsare în reviste mărunte. Tăcut și absent dela viața cea reală, a ocupat un loc puțin în cafenelele unde se urzeau atunci faimele literare, și fiindcă tăcea, l-au lăsat la o parte ca pe o cenușăreasă vitregă. Volumul lui, singurul; «Plumb», a fost tipărit din grija unui prieten care i-a smuls manuscristele în silă — și cum a fost tras în puține exemplare, s'a epuizat îndată, și nimeni n'a mai vorbit de el. Puținii care l-au cunoscut și l-au iubit, și-au trecut unul altuia tăieturi din reviste, le-au transcris, și poezia lui Bacovia a rămas astfel poezie de inițiați.

Și nu era poate o poezie alta, mai chemată să înfiore toate sufletele.

L'aș asemui cu Verlaine. Un Verlaine fără izbăvirea din Sagesse. Chiar și momentul literar în care a apărut își găsește corespondent în epoca lui Verlaine. Și acela și-a tipărit litaniile dure-roase, în clipa când poezia franceză răsuna de buccine și rime sonore, rătăcea în peisajii tropicale, luneca în exotism, în arheologie, în esoterism...

Ca și acela, a adus simplitate în durere, nuanță în cânt, ne-a îndepărtat dela artificiu, ne-a întors la noi înșine, ne-a luat firesc de mână ca un copil trist să ne poarte pe străzi provinciale, unde foșnește toamna în ramuri, în mahalali unde s'aude tușind moartea prin ziduri în dărâmare, pe câmp, la abator unde ninge nesfârșit pe un trist patinor...

Când pelerinajul a fost sfârșit, ne-a purtat lângă un mormânt simplu sub bura lui Noemvrie — așa cum pentru fiecare dintre noi există undeva unul și uitat — și ne-a lăsat acolo, cu noi înșine, să ingenunchem.

Poezia lui gravă, își prelungește deaceia tristețea, după ce-ai închis cartea — ca acele clavecine amintite de Voltaire într'o scrisoare — care mai răsună încă, atunci când degetele nu mai ating clapele.

LUCHIAN

La împărțitul porumbului

DIN VOLUMUL „PLUMB“

DE

G. BACOVIA

PLUMB

Dormeau adânc sicriile de plumb
Și flori de plumb și funerar vestmânt —
Stam singur în cavou... și era vânt...
Și scârțiau coroanele de plumb.

Dormea întors amorul meu de plumb
Pe flori de plumb, și-am început să-l strig —
Stam singur lângă mort... și era frig...
Și-i atârnav aripele de plumb.

LACUSTRĂ

De-atâtea nopți aud plouând,
Aud materia plângând...
Sunt singur, și mă duce-un gând
Spre locuințele lacustre.

Și par'că dorm pe scânduri ude,
In spate mă izbește un val —
Tresar prin somn, și mi se pare
Că n'am tras podul dela mal.

Un gol istoric se întinde,
Pe-aceleași vremuri mă gădesc...
Și simt cum de atâtea ploaie,
Piloții grei se prăbușesc.

De-atâtea nopți aud plouând,
Tot tresărind, tot așteptând...
Sunt singur, și mă duce-un gând
Spre locuințele lacustre.

AMURG ANTIC

Havuzul din dosul palatului mort
Mai aruncă, mai plouă, mai plânge —
Și stropii căzând, în amurg, iau culori
De sineală, de aur, de sânge.

Plutește un lanț de lebede albe,
Iar visul din parc, în lac se resfrânge —
Amurgul pe lebede pune culori:
De sineală, de aur, de sânge.

Uitate, statuetele albe privesc,
Albe visând cu'n aer ce plânge —
Și lasă amurgul pe ele culori:
De sineală, de aur, de sânge.

TOAMNĂ

Răsună în margini de târg,
Un bangăt puternic de armă —
E toamnă... metalic s'aud
Gorniștii, în fund, la cazarmă.

S'aude și-un clopot de școală,
E vânt, și-i pustiu, dimineață;
Hârtii și cu frunze, de-a valma
Fac roata'n vârteje, pe-o piață.

Se uită în zări catedrala,
Cu turnu-i sever și trufaș;
Grădina orașului plânge,
Și-aruncă frunzișu 'n oraș.

Și vine, ca 'n vreme de demult,
Din margini, un buciurn de-alarmă;
E toamnă — metalic s'aud
Gorniștii, în fund, la cazarmă.

PANORAMA

Plângea caterinca-fanfară
Lugubru în noapte târziu...
Și singur priveam prin ochene
Pierdut în muzeul pustiu...

Și'n lumea ochenelor triste
Mă prinse sinistre gândiri —
În jurul meu corpuri de ceară
Cu hăde și fixe priviri.

Și-acea caterinca-fanfară
Îmi dete un tremur satanic;
În racle de știclă — princese
Oftau, în dantele, mecanic.

Și-atunci am fugit plin de groază
Din sumbrul muzeu fioros,
Orașul dormea în tăcere,
Flașeta plângea cavernos.

Plângea caterinca-fanfară,
O arie tristă, uitată...
Și stam împietrit... și de veacuri,
Cetatea părea blestemată.

CUPTOR

Sunt câțiva morți în oraș, iubito
Chiar pentru asta am venit să-ți spun —
Pe catafalc, de căldură 'n oraș,
Încet cadavrele se descompun.

Cei vii se mișcă și ei descompuși
Cu lutul de căldură asudat —
E miros de cadavre, iubito,
Și azi chiar sânul tău e mai lăsat.

Toamnă pe covoare parfume tari,
Adă roze pe tine să le pun —
Sunt câțiva morți în oraș, iubito,
Și 'nct cadavrele se descompun.

NERVI DE TOAMNĂ

Pe drumuri delirând,
Pe vreme de toamnă,
Mă urmărește-un gând
Ce mă îndeamnă:
— Dispari mai curând.

La casa iubitei de-ajung;
Eu sgudui fereastra nervos,
Și-o chem ca să vadă cum plouă
Frunzișul, în târgul ploios.

Dar iată și-un mort evreesc...
Și plouă, e moină, noroi —
În murmure stranii semite
M'adaug și eu în convoi.

Și nimeni nu știe ce-i asta —
M'afund într'o crâșmă să scriu,
Sau rād și pornesc înspre casă,
Și-acolo mă 'nchid ca 'n sicriu.

Și mereu delirând
Pe vreme de toamnă,
M'adoarme un gând
Ce mă îndeamnă:
— Dispari mai curând.

ALTFEL

Omul începuse să vorbească singur...
Și totul se mișca în umbre trecătoare —
Un cer de plumb deapurarea domnia,
Iar creerul ardea ca flacăra de soare.

Nimic. Pustiul tot mai larg părea.
Și-n noaptea lui amară tăcuse orice cânt —
Și-nvinețit de gânduri cu fruntea în pământ,
Omul începuse să vorbească singur...

NOTE DE TOAMNĂ

Toamna 'n grădină și-acordă vioara,
Strada-i pustie...
Orașul e plin de hambare,
De pâinea cea nouă dudue moara.

O frunză s'a lăsat pe-o mână 'ntinsă care cere...

Orașul e gol —
Cetate depărtată —
Frunzișul smuls...
De firele electrice, paralizată,
Ca un simbol,
O pasăre cade 'n oraș, ca o tristeță mai mult

Și înserează... și e tăcere...

Și gândul s'afundă, pierdut văslaș,
Pe-al vremurilor mers —
Și jalea de-a nu mai putea face un vers...
Sunt cel mai trist din acest oraș.

PLUMB DE IARNĂ

Iarna, de-o vreme, mă duce regretul
Prin crânguri, pe margini de linii ferate —
Trec singur spre seară pe ape 'nghete
Când fâlfâie pe lume violetul.

Paloarea, mutismul minează-al meu piept?
Pe satele ninse crai-nou când apare —
Trec singur pe poduri de fier solitare
Și-aștept în zăpadă... dar ce mai aștept?

Hau... hau... depărtat sub stele 'nghete...
În noaptea grozavă la cine voiu bate?..
O, vis... o, libertate...
Hau... hau... depărtat sub stele 'nghete...

PLUMB DE IARNĂ

Ninge secular, tăcere, pare a fi bine,
Prin orașul alb, doar vântul trece 'ntârziat —
Ninge, par'că toți muriră, par'că toți au înviat...
Dorm volumele savante 'n înghetele vitrine.

Printre ziduri, peste turnuri depărtate,
Ninge cu nimic în noaptea vastă, ning bancnote —
Numai vântul singur plânge alte note...
Umbra mea se adâncește 'n cartiere democratice.

Ninge grandios în orașul vast cum nu mai este,
Ning la cinematografe grave drame sociale,
Pe când vântul hohotește-n bulevarde glaciale...
— Dar cine poate să explice această tristă poveste?

DECEMvre

Te uită cum ninge Decemvre,
Spre geamuri, iubito, privește —
Mai spune s'aducă jaratec
Și focul s'aud cum trosnește.

Și mână fotoliul spre sobă
La horn să ascult vijelia,
Sau zilele mele — tot una —
Aș vrea să le 'nvăț simfonia.

Mai spune s'aducă și ceaiul,
Și vino și tu mai aproape —
Citește-mi ceva dela poluri
Și ningă... zăpada ne 'ngroape.

Ce cald e aicea la tine,
Și toate din casă mi-s sfinte —
Te uită cum ninge Decemvre...
Nu râde... citește 'nainte.

E ziuă și ce întuneric...
Mai spune s'aducă și lampa —
Te uită, zăpada-i cât gardul
Și-a prins promoroacă și clampa.

Eu nu mă mai duc azi acasă —
Potop e 'napoi și 'nainte,
Te uită cum ninge Decemvre...
Nu râde... citește 'nainte.

TABLOU DE IARNĂ

Ninge grozav pe câmp la abator
Și sânge cald se scurge pe canal —

Plină-i zăpada de sânge animal
Și ninge mereu pe un trist patinor...

E albul aprins de sânge 'nchegat
Și corbii se plimbă prin sânge... și sug —
Dar ceasu-i târziu... în zări corbii fug.
Pe câmp la abator s'a innoptat.

Ninge mereu în zarea 'nnoptată...
Și-acum când geamuri triste se aprind,
Spre abator vin lupii licărind.
— Iubito, sunt eu la ușa înghețată...

FIORI

Tăcere... e toamnă în cetate...
Plouă... și numai ploaia dă cuvânt —
E pace de plumb, e vânt, și pe vânt
Grăbite trec frunze liberate.

Deschide, dă drumu-adorato,
Cu crengi și foi uscate am venit —
In târg o fată tristă a murit
Și-au dus-o pe ploaie și au îngropat-o.

Dă drumu, e toamnă în cetate —
Intreg pământul pare un mormânt...
Plouă... și peste târg, duse de vânt,
Grăbite trec frunze liberate.

AMURG DE IARNĂ

Amurg de iarnă, sumbru, de metal.
Câmpia albă — un imens rotund —
Vâslind, un corb tăcut vine din fund,
Tăind orizontul, diametral.

Copacii rari și nișii par de cristal
Chemări de dispariție mă sorb,
Pe când se 'ntoarce-acelaș corb,
Tăind orizontul, diametral.

G. BACOVIA

Lesen de Maxy

C R O N I C I

GRIGORESCU

Desemn

I D E I, O A M E N I & F A P T E

M A G H I A R O C E N T R I S M

E o credință hrănită din vajnicul temperament al rasei: maghiarocentrismul, pe care noi l-am cunoscut pe câmpul luptelor politice sub forma celui mai cerbicos șovinism. Un temperament de tinerețe în care intră și o considerabilă doză de naivitate. Căci a crede că soarele răsare pe lume numai de dragul tău, a te vedea numai pe tine însuși și, cu orice preț, deasupra tuturor, lucrul acesta presupune ignorarea raporturilor reale de cantitate și de calitate, dintre tine și restul popoarelor. Ca expresie a unei stări culturale, maghiarocentrismul corespunde vârstei de fericită copilărie științifică a omenirii, caracterizată prin credința că bolta universului își rostogolește zodiile de lumină în jurul pământului fix, numai așa, ca să-i facă plăcere.

Politic, el a dus, prin contele Tisza, Ungaria la ruină. Iar astăzi continuă să trăiască nu numai în spiritul legitimismului feudal care crede orbește în restaurare, dar — ceea ce pare paradoxal — în esența însăși a democrației maghiare care face exerciții de resemnare și caută să se deprindă a oferi creanga de măslin. În ultima lui formă, maghiarocentrismul se înfățișează cultural, adică în perspective culturale. L-am regăsit ca răspuns la o «anchetă internațională» de care am pomenit în numărul trecut al revistei noastre. Scrie d-l Aszlanyi Dezső: «Budapesta e azi un focar sufletesc al Europei, în care toate Statele existente își au năzuințele lor. Budapesta este astăzi centrul mondial spre care se îndreaptă interesele tuturor popoarelor; ea nu-și vedește propriul său suflet, ci sufletul agitat al popoarelor din lume; prin evoluție logică, se va evidenția și mai mult această iradiere centrală a spiritului cultural universal». Formularea d-lui Aszlanyi e

tipică. Am găsit-o aproape cu aceleași cuvinte în cele mai duioase cărți de propagandă unguerească cum e aceea, frumos scrisă și ipocrit cugetată, a d-lui baron L. Hatvany; «Das verwundete Land». Și, ziceam, acelaș spirit se furișează pe după proiectele de împăcare ale celei mai înaintate și mai binevoitoare democrații maghiare. Nimeni nu reprezintă azi cu mai seducător talent și cu mai fierbinte cugetare această democrație ca d-l Oskar Jászi, fostul ministru al naționalităților în cabinetul republican al lui Mihail Caroly. Sociologul și luptătorul dela revista «Secolul al XX-lea», e cunoscut românilor ardeleni îndeosebi ca judecător nemilos al șovinismului politic. Cunoaștem din cartea sa «Magyariens Schuld Ungarns Sühne» cuvintele de osândă zdrobitoare a regimului Tisza și a legitimismului horthist. Ascuțimea criticii sociale și politice se îngemănează în personalitatea d-lui Oskar Jászi cu o impresionantă putere de a construi, peste stările actuale teoretic dărâmate, viziunea teoretică a unor așezări noi de pace și de înfrățire a popoarelor, calificată drept utopie de adversarii săi. Nu se uită ușor ceasurile petrecute lângă acest vulcan în veșnică erupție, acolo, într-o cafenea vieneză dosnică, între ochii negri de tristeți adânci ai exilaților maghiari. D-l Jászi ne vorbia, și din logica fierbinte a viziunii sale se desfăcea rotund și pacific, planul confederației economice a popoarelor din bazinul dunărean. Valuri grele ca nisipul cădeau peste trecutul care ne-a despărțit, peste prezentul care ne desparte și, în dipele acelea, licăreau dincolo de fumul cafelei, departe, oazele de floare albă ale viitorului. În pregătirea lui, propunea fermecătorul vorbitor o ligă culturală a intelectualilor din țările dunărene,

în care orice creier frământat de destinul «bazinului» să lupte pentru aceste realizări pacifice care-l vor salva și vor da popoarelor noastre, în sfârșit, odihnă. Inimile tuturor tremurau aripi în văzduhul bucuriilor viitoare. Deodată vorbitorul se opri iluminat. Și după o clipă:—«Ady Endre se va chema liga noastră!» —liga culturală a popoarelor din Europa centrală! Pentru noi, ceilalți, a fost de ajuns. Filmul viziunii, colorat și tremurător, se stinse. Prin întuneric nu deslușeam decât un păienjenț de amăgiri întins

K E R R Ș I E X P R E S S I O N I S M U L

ÎN literatura germană de azi Alfred Kerr, criticul pornit la drum cu naturalismul și cu Gerhart Hauptmann, rămâne o figură unică și plină de ciudățenii. N'a rămas pe loc, iar acum se crede însăși premergătorul literaturii expresioniste și al tuturor alambicărilor de cuvinte din ultimul deceniu.

Scrisul lui Kerr are două fețe. Poate nimici cu un surâs, cuprinde păreri ale celui mai bun cunosător de teatru german, care l-a recunoscut pe Hauptmann din prima clipă, și l-a batjocorit pe Sudermann. Și pe drept. Kerr aude intonația fiecărui cuvânt, descrie dinamica unui gest cu o vorbă compusă și nemai rostită, evocă frumusețea vieții, când vrea să lovească cât mai aspru încercările regisorilor din Berlin — adică din acel oraș care și azi încă, e cel mai însemnat în ce privește teatrul. Fața cealaltă a scrisului său ne arată urmele ce destăinuiesc origina dialectice sale, stilul cuvântului său; Kerr a sintetizat-o în exclamația cunoscută: «Die Seligkeit, die Seligkeit, die Seligkeit des Daseins!» Căci criticul acesta nemilos e în viață și oricând, departe de cortină, un copil sălbatec și veșnic însetat de viață, un temperament ce ar vrea să strângă într-o singură propozițiune toată ardoarea vieții, toate frumusețile pământului german, tot spiritul galic. (E cel puțin atât de spiritual ca Heine). E o forță intuitivă, pătimasă, ce se revărsa peste toate micimile zilei. Astfel lângă cele cinci volume de critică dramatică numite de autorul închipuit «Die Welt im Drama» stau descrierile și notele de călătorie foarte neliterare, nepăsătoare și încărcate cu soare din cele două cărți «Die Welt im Licht».

Insetarea lui Kerr a adus cu sine concentrarea cuvântului, care de cele mai multe ori pare erotic, sensual, nu însă transcendental ca dialectica Expresionismului adevărat. Kerr e erotic, Expresionismul a fost întotdeauna aerotic și chiar antierotic. (Exemple: Doblin, Däubler, Zech, Rubiner, Becher, Werfel, Stramm).

Pentru Kerr critica unei piese de teatru e numai «o cauză destul de exterioară pentru a creia critică». După părerea lui criticul e un creator, un artist ca oricare altul. El singur își atribuie însă meritul de a fi ridicat critica la rangul de artă. Kerr e fără îndoială un om extraordinar, dar și foarte închipuit. Inchipuirea face uneori chiar din sublimul subiectiv un domeniu ridicol pentru toată lumea.

În ultimul timp criticele scrise de Alfred Kerr pentru «Berliner Tageblatt» și rareori pentru revista «Die Neue Rundschau» păreau mai obosite și deveniseră mai puțin obiective. Pentru artistele Lina Lossen și Kathe Dorsch marele critic nu mai găsea decât cuvinte, ce conturau slăbiciunile lui proprii față de aceste doamne foarte talentate. Nu mai putea fi vorba de aceste artiste în exclamațiile exuberante ale lui Kerr, ci numai de două

peste întreg bazinul Dunării și, în mijlocul lui, păianjenul însuși la pază: Budapesta. Prea frumoasă fusese vedenia ca să n'o alunge, apărut ca din senin, poate nevoit, poate negândit, maghiarocentrismul cultural.

Și atâta vreme cât se va crede că soarele politicii și stelele culturii nu primesc lumina decât din sfeșnicul Budapestei, problema apropierii sufletești se va reduce la o frumoasă încondeiere a desnădejzii.

figuri de sex feminin. Când scrie despre Kathe Dorsch marele critic pare amoretat ca un licean.

I se păru poate și lui că germanii îl uită din zi în zi mai mult, cu toate că mulți i-au imitat felul de a scrie, cu toate că există chiar un verb ce se numește «kerren». (În deosebi Guido K. Brandt l-a imitat mult). Astfel scrise acele marginale la mișcarea dramatică din Germania, ce au apărut în ultimul număr al revistei «Die Neue Rundschau» și deasupra cărora a trântit inscripția «Die Komik des Uebergangs». Aceste marginale pretențioase, dar întemeiate pe citate din critici scrise în anii trecuți au făcut senzație și vor mai ridica multă vâlvă în jurul lui Kerr. Se va protesta, se va înjura. Credem că Bernhard Diebold va ridica spada cuvântului său în numele generației tinere, că Herbert Ihering, persiflat amarnic de Kerr, va apăra actorii și regisorii berlinezi.

Kerr pretinde în aceste marginale că Expresionismul în dramă și în teatru n'ar fi fost o nouă etapă în artă ci numai o pauză tristă, dar lipsită de elemente strategice. Expresionismul în dramă ar fi fost o posibilitate, ce până în prezent n'a dat mai nici un fel de roade pozitive, în afară de cele două drame ale lui Ernst Toller. Acest condensator de cuvinte, care astăzi iar nu vrea să ia în seamă că Strindberg și Wedekind n'au fost altceva decât expresioniști, se așează singur pe un pedestal destul de înalt, scriind fără ocol: «Eu sunt creatorul limbii Expresionismului». Și mai departe: «Scurtările stilului expresionist n'au fost chiar avutul Expresioniștilor. Acum zece ani (în Martie 1913) am scris: «Scriitorii de drame vin în urma mea. Și dânsii își aleg stilul scurtărilor, care a fost dăruit vremii cu mult înainte de critica mea». — «Unele fapte nu alcătuiesc o tendință, ci sunt numai urmările unei stări de oboseală».

«Nu fiți maimuțe în artă». Această părere a lui Kerr nu privește numai stilul dramei expresioniste ci și felul de joc al actorilor germani, mijloacele de expresie ale regisorilor, cari ar fi interpretat în mod absolut greșit și ridicol cele scrise de criticul îndrumător. Kerr apare azi, lovește în dreapta și în stânga, cere socoteală, crede că toate aceste maimuțării sunt foarte comice, nu pentru artă, dar pentru el. În afară de aceasta dă sfaturi sarcastice «tuturor criticilor incapabili», care-l imită scriind în locul unui «da» un «nu», însemnând între altele și povăța: «Cumpărați o retortă, chiar atunci când e uzată».

Ușor pot fi înțelese aceste reflexiuni. Dar germanii vor spune: Dragă Kerr, au trăit înaintea ta mănuiitori de cuvinte tari și înghemuite. Ne aducem aminte de Buechner, de Kleist.

Kerr e un admirator al lui Cyrano. Și ca acesta strigă azi în fața adversarilor: «Je me bats, je me bats, je me bats!»...

M U Z E U L A. S I M U

DE

OSCAR WALTER CISEK

CELE mai multe din străzile Bucureștiului nostru par fără de taină. Sunt prea pestrice pentru a avea o înfățișare organică, iar multele clădiri ce poartă pe fațada lor elemente întregi sau numai rămășițe pierdute ale stilului Louis XVI, se iau par'că la bătaie cu casele ce vor să fie mai mult ori mai puțin neaoș românești. Aceasta e caracteristica oricărui oraș nou din România veche, așa că ochiul e întotdeauna mulțumit când șiragul zidurilor e întrerupt de verdeață cât mai multă, oricum aceasta, pitorească.

Din amestecul acesta se înalță pe coloane ionice trupul masiv al unui templu, ce aduce o tresărire. Linii severe rup deodată învălmășala fără de lege, a simțămintelor ce nasc din atâtea aspecte fără puțință de a se contopi vreodată într'un întreg. Chiar dacă acest templu n'ar păstra nimic deosebit și de preț între zidurile sale de o proporție atât de minunată; domnul Atanase Simu, întemeietorul său, încă ar avea un merit mare, tocmai fiindcă a rupt convenționalismul străzilor din această înfățișare a Bucureștiului, fiindcă ne-a făcut să tresărim. Aceasta e o faptă. «Nu numai pentru noi, dar și pentru alții». Și pornind dela acest gând, domnul Simu a înfăptuit lucruri ce vor deveni fără îndoială pilde teinice pentru clădirea crescândă a culturii românești. O intenție nespuse de frumoasă și râvnă multă, au ridicat aci artei tuturor veacurilor, și în deosebi conștiinței artei moderne, un lăcaș demn de spiritul ei. E cert că acest idealist român care a pornit la drum dintr'o atmosferă cât se poate de neprielnică, plină de prejudecăți și de rătăcirii, s'a format și a crescut cu operele de artă străne

pentru muzeul său. Neapărat, începuturile nu puteau fi decât grele. Astfel ne dăm seama foarte ușor, de ce pe lângă atâtea bucăți bune, găsim aci și pânze mai puțin caracteristice, mai puțin reprezentative pentru o anumită epocă și o anumită școală a artei noi; de ce întâlnim chiar bucăți pe cari le-am numi fără fereală, slabe. Aceasta nu micșorează întru nimic un merit de nimeni pus în cumpănă, ci explică numai acele fatale șovăiri din vieța tuturor cari, la noi în țară, duc o adevărată luptă pentru a pătrunde până la o înțelegere cât mai suverană a spiritului artistic.

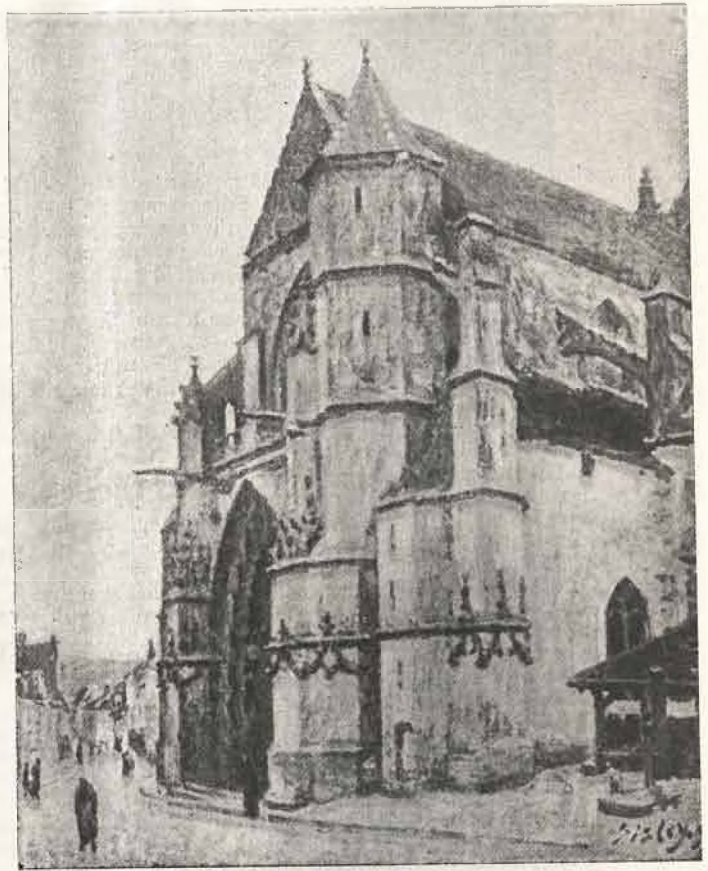
Nu s'a scris nimic definitiv despre acest muzeu care, destul de bogat, e totuși și azi încă în formație, fiindcă neliniștitul său fondator se străduiește mereu să-i dea o înfățișare cât mai înche-gată, colecționând fără odihnă bucăți noi. Astfel dela întocmirea catalogului în anul 1910 și până astăzi, muzeul s'a îmbogățit cu opere de Bourdelle, Monet, Daumier, Raffaelli, Renoir, Pissarro, Géricault și cu atâtea multe picturi românești. Aceasta, privit din orice punct de vedere, e foarte mult. Tendința spre o purificare a esențialului va putea face astfel din acest muzeu, un fel de școală pentru pictorii noștri de mâine și pentru tineretul doritor de cunoștințe artistice.

Operele de artă din Muzeul Simu au fost de nemărate ori amintite și laudate. Nu s'a încercat însă niciodată schițarea spiritului ce predomină în acest templu, cu toate că există legături în destul de teinice între caracterul diferitelor tablouri și sculpturi. Nu s'au evidențiat contraste ce împreună alcătuiesc profilul unui complex, nu

BOURDELLE

Fructul

SISLEY

Biserica din Moret

JOSEPH BERNARD
Bust de fetiță

BOURDELLE

Bustul D-nei Simu

s'au legat punctile între înrudiri, pentru a des-
gropa rădăcina comună. S'ar putea spune: filo-
logia artistică a acestui muzeu n'a fost începută.

Stilul templului e un cadru în care multe posi-
bilități pot sta alături. E un stil neutral și liniștit
care nu atacă niciodată vieța dinăuntrul zidu-
rilor, care așisderea unui tutor sau a unui meșter
bătrân își aduce înaintea valorile mai tinere. Și
dacă cu toate astea nu-și pierde nimic din măreție,
e că sinteza liniilor sale nu poate fi ruptă de nici un
element exterior.

Astfel fațada principală a Muzeului A. Simu ră-
mâne expresia unei liniști mari, cu toate că pla-
nurile din dreapta și din stânga intrării sunt în-
trerupte de sculpturi nu tocmai înrudite. Lucră-
torul obosit al lui Dalou, atât de de îndepărtat de
stilistica lui Meunier și foarte aproape de spiritul
lui Millet, e un simbol al oboselii îngreunată și
nordice. Și Millet a fost artistul cel mai aspru
din cercul larg al picturii franceze; un tempe-
rament care s'ar fi putut naște mai ușor în Da-
nemarka sau în Norvegia decât în Franța.
Templul e un rezultat estetic al sudului, al vieții
mulțumite, al spiritului apolonic. Și totuși nu se
ceartă cu vieța nordică și supraîncărcată din
acest bronz. Nu se împotrivesc nici tânărului
pescar napolitan al lui Carpeaux ce ascultă su-
râzând vuetul unui ghioc. Carpeaux a fost poate
ultimul vlăstar mare al barocului în sculptură.
Deabia în plastica lui elementele barocului încep
a se pierde în fluiditatea diferențată a liniilor.
Totuși rămâne baroc. Iar dacă chiar în cazul acesta
scoica nu e decât o mică bucată pasivă în întregul
acestui bronz atât de senin și viu, poate fi privit
ca un simbol al barocului, în care formele întor-
tochiate, liniile spirale ale melcului, reveneau
mereu.

Dar Muzeul Simu a vrut să fie o culegere de
exemple din arta tuturor timpurilor, astfel că mai
toate perioadele caracteristice să fie reprezentate
pe cât mai mult cu putință. Pentru pictură posi-
bilitățile erau mai restrânse decât pentru sculp-
tură, căci dacă există îndestule reproduceri bune
și caracteristice după plastica din antichitate și
din Renaștere; nu tot așa însă și după tablourile
celebre. Aminterea cred că o colecție de repro-
duseri, chiar cât mai mult izbutite, după pictura
Renașterii, după pictura olandeză, flamandă și
spaniolă, n'ar fi intrat în cadrul intențiilor do-
minului Simu, fiindcă ar fi strivit impresiile ce sedes-
pind din prețioasele tablouri originale în cuprin-
sul artei noi. Puținele exemple din pictura
veche italiană, franceză, spaniolă și bisericăască
din România, Rusia și Peninsula balcanică nu
sunt întotdeauna prea importante, dar au acea
patimă binefăcătoare a vremii, așa că nu sdrobesc
niciodată valorile din jurul lor.

În prima sala a muzeului sunt așezate repro-
duseri și câteva opere originale din Antichitate
și din domeniul nespus de larg al Renașterii. Și
aci există o continuitate, o linie interioară ce duce
dela o bucată la cealaltă.

Basoreliefurile asiene stilizate de spirite
proaspete și religioase, rămân la intenția de a re-
produce ceva. Elementele liniare, ce nu se cufund
într-o perspectivă adevărată, vorbesc despre o
voință fanatică, lipsită de dibăcia meșteșugului.
E arta cea mai anonimă. Stângăcii îmbină un fel
de stil. Dela aceste divinități asiene și până la
spiritul sobru, dar atât de diferențiat al artei egipt-
tene s'a străbătut un drum lung. Stilul a devenit
cel mai larg complex interior, îmbrăcat numai în

haina vieții. E par'că statica independentă, cris-
talizată din dinamica timpului. Umerii colțuroși
par'că n'au dus pietroaiile piramidelor ci au fost
numai chipul exteriorizat al unei stări sufletești.
Ieroglifele îți dau o senzație asemuitoare aceleia
din picturile lui Boccioni, dacă chiar liniștea e azi
înlocuită de spirale nebunatică. În acest muzeu
există o minunată sculptură egipteană în granit
negru. E un torso mic de femeie, fluid și aproape
transparent în frăgezimea liniilor. Materialul
greu și mijloacele de expresie s'au contopit, fără
a lăsa vreo urmă a osteneții. O bucată de granit
a devenit astfel ușoară ca întruparea de o clipă
a unei divinități spiritualizate.

«Victoria din Samotrace» ne mână spre câmpul
nesfârșit al sculpturii elene, care e relativ slab re-
prezentată în acest muzeu. Capul de cal, datorit
lui Fidias, de un realism atât de monumentalizat,
e tipic pentru felul de interpretare din acel timp.
(Secolul V în. Chr.). Capul lui Omer nu e decât o
expresie încheagată a viziunei interioare. Și nici un
cântăreț al altor timpuri n'a fost atât de bine per-
sonificat. În general însă arta elenă a tipizat, ex-
primând tendințele și liniile caracteristice pentru
toți, nu pentru unul singur. A reliefat frumusețea
fizică a unui popor întreg, nu a câtorva indivizi.
Deaceea e foarte bine că întâlnim aci reproduceri
reușite după Venera din Arles, Afrodita pe cei
doi delfini, Venera din Milo și alte sculpturi care
generalizează un tip.

Arta veche a Peninsulei apenine, ce trebuie
privită numai ca o ramură mai tânără a plasticeii
elene, ni se înfățișează prin Silenul și prin Diony-
sos-ul (Narcis) svelț și atât de grațios ce se află
în muzeul național din Neapole. Originalele de
bronz au fost găsite la Herculaneum. Reprodu-
cerile din muzeul Simu sunt cele mai bune din
cate am văzut undeva.

Capul unei figurine dela poarta catedralei din
Reims ne aduce aminte de uriașele monumente
gotice din Evul-Mediu. (De aci am putea ușor
găsi un drum spre înțelegerea tablourilor de Dau-
mier și de Iser, ce se găsesc în acest muzeu).
Foarte apropiată de spiritul acestui cap e însă
reproducerea unei Madone, sculptată în lemn de
germanul Veit Storss, (1450—1533) plastica că-
ruia a avut o influență covârșitoare asupra artei
germane din Ardeal. (Fii lui Veit Storss au trăit
chiar mult timp în Transilvania; cel mai matur
dintre ei la Mediaș). Gotică mai e și întreaga
concepție a sculptorului spaniol Pedro de Mena
al cărui celebru Sft. Francisc din Assisi îl întâl-
nim aci într-o reproducere. E acelaș spirit fanatic
al catolicismului spaniol, care a dat artei lui
Greco o tendință atât de independentă, cu toate
că Expresionismul modern a recunoscut în marele
pictor din Toledo cel mai desăvârșit premergător.
Fața suptă a acestui Francisc e spiritualizată
până la o posibilitate extremă, întreaga lui ființă
e desprinsă de sânge și de pământ, privirea e pier-
dută par'că într'un raiu, necunoscut nouă. Un
mijloc de transcendentizare, aminterea tipic
pentru sculptura gotică, e acel triunghiu format
din brațe și umeri. De simțăminte asemuitoare
acestora a fost, desigur, condus acel mare meșter
necunoscut, care a tăiat din lemn mica figură a
Sfântului Ioan, adăpostită azi în muzeul Simu.
E o lucrare cât se poate de diferențiată, neapărat
mai puțin sintetizată ca opera sculptorului spani-
ol. Dar planurile acestea mici posedă o sensibi-
litate minunată, rareori întâlnită, din care rezultă o
mișcare largă susținută de un duh cu adevărat sfânt.

BOURDELLE

Heracles

RODIN

Eterna Primăvară

DALOU

Femeie eşind din baie

Arta Renașterii ne apare mai întâiu în masivitatea simplă a lui Donatello. Dela Capul de cal, datorit lui Fidias, și până la statuile atât de încheiate de forță ale sculptorului italian e numai un pas pentru simțămintele noastre. E caracteristic că plastica elenă a unui cap de cal, care actualmente se află la marele muzeu din Neapole, a fost timp îndelungat atribuită lui Donatello. Reproducerea bustului vestitului om de Stat Niccolo da Uzzano e, pe lângă altele, una din cele mai vestite înfăptuiri de sculptură colorată, fiindcă cele trei dimensiuni ale plasticei nu distrug în cazul acesta nimic din îmbinarea diferitelor culori. E un exemplu clasic ca și reproducerea după operele sculptorilor Lucca, Andrea și Giovanni della Robbia, pe cari le cunoaștem în mare parte din Barghello. Reproducerea după Michelangelo ne indică mai puțin o culme unică decât un întreg cu tendințe foarte diferite și multiple. În sfârșit o statuie de Benvenuto Cellini și un bust de teracotă de Bernini dovedesc aci sfârșitul linii mari a Renașterii. (Din cauza lipsei de spațiu imi e îngăduit a aminti numai operele cele mai importante din muzeu).

Trecerea spre baroc e limpede schițată de câteva exemple din plastica franceză, căreia i s'a dat o atenție cu totul deosebită. Și pe drept, căci sculptura din Franța a fost singura care, în urma sculpturii italiene din timpul Renașterii, ne înfățișază un complex desăvârșit, ce începe în secolul al XV și n'a luat încă sfârșit cu forța lui Bourdelle. E un șir organic, fără rupturi, un lanț neprețuit ce începe cu Colombe, Goujon, Pilon. E o artă Renașterii târziu strămutată în atmosfera spiritului galic. Vin apoi în secolul al XVIII-lea Augustin Pajou, reprezentat în muzeu cu bustul doamnei du Barry, precum și Jean Antoine Houdon, celebrul sculptor, care a caracterizat atâtea chipuri de seamă din istoria intelectului francez. Capul lui Voltaire dela cunoscuta statuie din clădirea Comediei Franceze figurează aci. Ochii lui vioi și surâsul său sarcastic sunt elemente antipode față de interiorizarea extremă a lui Omer.

În muzeul Simu continuitatea sculpturii franceze e întreruptă de sala românească, care ne pregătește însă pentru priceperea picturii franceze, ce ni se înfățișază apoi în sala cea mai importantă a acestui templu. Împrejurul unității care predomină în bustul de bronz al unui tânăr, meșteșugit de marele Brâncuși într'un timp când nu mănuia încă noua lui mentalitate de sinteză, arta românească ne apare ca un conglomerat. De sigur, ca un conglomerat ce conține și părți cristalizate, străvezii. Concepția școlii muencheneze, ce uneori răsare chiar într'un fel destul de supărător, e neutralizată sau chiar înlăturată în simțămintele noastre de concepția pornită din Franța. Și se adevărește încă odată că francezii au fost în pictură dascălii mai buni și mai echilibrați. Primii cari ne întâmpină aci sunt Grigorescu și Andreescu. (Pictura mai veche din începutul secolului trecut nu prezintă interes în ce privește dezvoltarea artei românești). Vin apoi Luchian, Pătrașcu, Iser, Teodorescu-Sion și Bunescu.

Grigorescu e primul premergător care leagă pictura românească de spiritul francez. «Apusul de soare la Barbizon» e lucrarea unui meșter mai apropiat de Rousseau decât de Daubigny. Incepăturile școlii din Barbizon nu sunt însă caracteristice pentru atmosfera franceză. Pictorii acestei școli stăteau sub arborii bătrâni, se ocupau

de detalii, nu vedeau însă pădurea. Uneori ni se pare că Rousseau ar fi putut să fie german sau danez. Există prin urmare și aci un spirit ce se îndreaptă mai mult spre soliditatea materiei, decât spre jocurile de lumină, mai apropiate felului latin și sudic. Deabia Daubigny și Corot au creat atmosfera în arta franceză a secolului trecut. Începătorului Grigorescu i-a impus de sigur felul năzdrăvan al lui Rousseau. Dar domină și aci, tot ca și la Millet, un simțământ nordic. Nu e aceasta arta tipică franceză, care ne vorbește atât de limpede în sala următoare. «Camille» a lui Claude Monet poate fi însă numai o pictură franceză, intimă, influențată încă de Manet. Franceză e atmosfera ușoară și tremurândă a lui Signac. Ce se poate numi în cazul acesta pictură cu adevărat românească? Cred că tot Grigorescu dar acela din ultima perioadă, ne răspunde la această întrebare. Contopind cele învățate în străinătate, Grigorescu a fost primul artist care a priceput expresia pământului românesc. Ne-o spune din nou «Carul cu boi» din muzeul Simu, redarea drumului prăfuit, cufundat în soare. O altă gamă de culori decât aceea a Impresioniștilor cunoscuți e întrebuințată în planuri mari. Atmosfera românească și-a creat aci o tehnică deosebită. După lumina rembrandtiană de pe chipul «Evreului» din muzeu, după perioada caracterizată în deosebi prin numele localității Vitre, din spiritul căreia, cred, a pornit odinioară și Pătrașcu la drum, Grigorescu a ajuns la acel lirism românesc al culorii, care, uneori, l-a îndemnat de a fi chiar dulceag.

În priveliștile pictate de Andreescu e mai multă severitate. Lumina Impresionismului nu curge încă peste arbori, nu destramă luciul apei, nu se odihnește largă în sufletul toamnei. Avem însă în muzeul acesta cea mai bună bucată de Andreescu din câte cunosc. Tabloul reprezintă două găini legate de picioare și trântite înaintea unui coș pus în planul al doilea. Ceva din lucrările mai vechi ale lui Manet trăește în această pânză. E Impresionism ce nu cunoaște încă intensitatea soarelui. Minunată e factura culorii, felul cum corpurile acestor găini, acoperite de pene și fulgi moi, sunt alcătuite din pete mici de culoare. Pictorul acesta însemnat, căruia i-a fost dat să trăiască numai 31 de ani, a ajuns aci la o culme.

Luchian ne apare aci cu deosebita sa intensitate coloristică, care nu nimicește niciodată frăgezimea materiei. El a creat un stil aparte în ce privește alăturarea valorilor de culoare, un stil foarte independent, izvorit dintr'o necesitate de conștiință artistică. «Casa lui moș Gheorghe din Brebu» e un exemplu frumos pentru un număr mare de pasteluri lucrate de Luchian. Vibrează aci atâtea atmosfere calde, văzută par'că printr'o plasă de păianjen. Iar «Anemonele», pictate pe la 1910, conțin o armonie rară de culori—roșu, albastru și alb, — fiind totdeauna urmarea unei concepții de sintetizare a planurilor, care a rezultat din cunoscuta lui tehnică a mâinei stângi.

Pătrașcu și Pallady, doi culoriști exclusivi și totuși atât de diferiți. Spuneam adineaori că Pătrașcu a pornit, pare-mi-se, cu intențiile sale picturale din acea sferă grigoresceană, grupată în jurul lucrărilor din Vitre. Presupunerea noastră găsește un argument și mai hotărât, când privim «Peisajul de toamnă» din muzeu. Cerul noros și întreaga manieră de interpretare coloristă ne amintește îndată un peisaj mare de Grigorescu, ce se află în una din sălile românești ale muzeului

Kalinderu. Ne gândim aci, firește, numai la punctul de plecare al artei lui Pătrașcu, a cărei individualitate s'a mai îmbogățit până acum câțiva ani. Pătrașcu e un pictor bun: «Un pictor bun nu e întotdeauna un pictor mare», spune Baudelaire. — Cele două nuduri de Pallady sunt pline de cenușuri și rozuri caracteristice, diferă însă mult de lucrările noi ale virtuosului colorist, azi atât de aproape înrudit cu Henri Matisse. Aceste nuduri sunt încă văzute cu ochi sensuali, pe când cele de acum sunt interpretate tot ca și florile, vasele, pălăriile din naturile moarte ale artistului. Dar și aci întâlnim un simț coloristic, poate decadent — și de aceea înseamnă ceva, chiar dincolo de domeniul artelor plastice — dar și extrem de rafinat. Cenușiurile, rozul — adică culoarea cea mai riscată — portocaliul și un verde, deschis și totuș puțin veșted, sunt legate în armonii rare. Școala franceză are în Pallady un adept valoros.

Lângă arta aceasta tablourile lui Iser par brutale. Atmosfera atât de rece pe pânza cu soldații în mantalele verzi, scoate partea lineară și contururile în relief. Totuș Iser nu e mai puțin pictor ca desenator. Aflăm aceasta și din pastelul «Santinelă», din fondul căruia răsar nu numai siluete, dar și culori atât de orientale.

«Natura moartă» a lui Teodorescu-Sion — o știm cu toții — nu e decât o frumoasă și inteligentă întocmită variațiune pe veșnica temă: Cézanne. În schimb peisajul lui Bunescu, un gobelin fin și impresionist, ne pune pe gânduri. L'am văzut în prima expoziție a pictorului — aceea din sala Minerva. Pe atunci credeam că Bunescu se va desvolta în aceeași direcție. Azi, smuls din acel șir de pânze în care culoarea galbenă vorbea cuvântul mare, tabloul acesta ni se pare și mai prețios, căci ne amintește de tendințe interioare, pe cât de diferențate, pe atât de greu de exteriorizat.

În sala principală a muzeului e adăpostită pictura și sculptura franceză și italiană. În ultimele două săli mai mici, ni se arată arta olandeză și flamandă, arta germană, rusă, spaniolă, ungară nordică, precum și câteva bucăți de grafică.

Vom privi mai întâiu pictura, pentru a relua apoi din nou firul sculpturii franceze.

Nudul bărbătesc al lui Ribot ne aduce îndată aminte de marele lui exemplu: Ribera. În deosebi interpretarea carnației tinde la aceeași lumină, la aceleași planuri rotunjite. Iar micul tablou «Lângă Moschee» de Decamps e tipic pentru fluiditatea ciudată a aerului. Decamps a fost primul pictor modern care a arătat Europei un fragment destul de viu și colorat din lumea orientală. Totuș viziunea lui interioară a fost mult mai slabă și mai mărginită decât aceea a lui Eugène Delacroix, reprezentat slab în muzeul Simu printr'o schiță destul de superficială. Un tablou de Gustave Courbet, creatorul realismului puternic în arta nouă, înseamnă o excepție. Dar tocmai excepțiile ne spun că nici o formulă nu poate să aibă un sens absolut. «Drumul» acesta în fața cerului de seară, combinarea unui roșu mlădios și moale cu verdele închis nu conține decât simțăminte romantice. Și e chiar un romantism elegiac și liniștit — aproape un nonsens la bătașul musculos Courbet.

Honoré Daumier, pe care unii l-au comparat cu Rembrandt, iar alții cu Michelangelo, a fost veșnic întunecat. Acest sculptor al picturii și al litografiei a văzut totul rotund, extrem de plastic. Și a pătruns mizeria și noaptea secolului său, condus de o conștiință suverană. El, copilul străzii, a fost un creator prea mare, pentru a rămânea la

satiră. Din mocirlele străzilor și a societății vremii sale, a scos la iveală un material plastic, necunoscut până atunci. Caricaturile sale au fost opere de artă neprețuite, care au format împreună cel mai uriaș torso din istoria artei moderne.

«Compartimentul de clasa III-a» și «Saltimbancii» din muzeul Simu sunt două lucrări minunate și foarte caracteristice. Caracterizarea tipurilor e de o siguranță uimitoare. Importanța colorului dispăre în fața forței elementare ce se aruncă peste aceste chipuri, pentru a-i svârli apoi iar în noapte. «Saltimbancii» sunt poate un exemplu și mai bun pentru arta lui Daumier. Aceste figuri stranii sunt văzute cu ochii unui sculptor. O gură ce ne aduce aminte că omul face parte din familia carnivorilor, s'biară de răsună bălciul întreg, pe care ni-l putem închipui îndată în fața acestor tipuri teribile. Nimeni altul decât Daumier n'ar fi fost în stare să ne îngrozească astfel cu plasticitatea unei guri. (Meier-Graefe a scris odată că Daumier iubia plasticitatea gurilor tot atât de mult ca Géricault caii sau Delacroix animalele sălbatice). Iar lângă un trup schimonosit și sfâșiat de strigănt strident e așezat, ca un fel de compensație ritmică, un luptător de circ, neclintit și grozav. — E «teribilul Urbach» sau numai un biet «mimicitor de lanțuri grele»? — Tabloul acesta mic e una din cele mai remarcabile podoabe ale Muzeului, pe când studiul lui Géricault pentru marele tablou «Naufragiul Medusei», ce se află în Louvru, dispăre aproape între «Drumul» lui Courbet și pânzele impresionistilor.

Poarta spre domeniul marilor impresionisti ne-o deschide însuș Claude Monet. Tabloul «Camille» e o variantă mai mică și mai puțin cunoscută a celebrei pânze din Bremer Kunsthalle. Datează din anul 1866, adică din perioada influențată de Manet. Influența a fost chiar atât de mare, încât tabloul a fost luat de câțiva cunosători parizieni, drept opera acestuia. Ii lipsește însă spiritul cu adevărat mare, pe care-l recunoaștem chiar în primele lucrări mai întunecate ale lui Manet. Conține totuș destulă grație și demnitate. Verdele cald al rochii de mătase e acordat în multe tonalități diferențate, iar barocul liniilor e cât se poate de echilibrat. Nu e încă o lucrare în stil impresionist. «Vasele de pescari din Honfleur» sunt mai larg interpretate. Structura materiei e numai un mijloc pentru a arăta influența luminii pe diferitele culori, dacă chiar soliditatea nu suferă din această cauză. (De aci și până la seria catedralelor, Monet a străbătut un drum lung, a cărui continuare a dus apoi arta modernă la distrugerea materiei prin lumină — cu toate că Signac n'are nimic comun cu Greco).

Pissarro, cel mai bătrân pictor din pleiada Impressionistilor, dar și cel mai puțin consecvent în manieră, ni se arată printr'o vedere dintr'o grădină. Primăvara a stropit arborii cu flori, iar oamenii muncesc. Ei nu sunt sfințiți de o concepție idealistă ca aceia ai lui Millet, dar sunt mai nepăsători și mai senini. O tehnică care mai târziu l-a dus pe Pissarro chiar la pointilism, aruncă o plasă de lumină peste lume. Tabloul datează de sigur din epoca când pictorul s'a desbărat de influența lui Corot. Lângă lumina răsândă a lui Pissarro, «Biserica din Moret», pictată de zeci de ori de Alfred Sisley, pare sobră, liniștită, măreață. Impressionistul acesta, mai puțin personal ca acela al lui Monet sau al lui Renoir, scoate încă în relief contururi ce ar putea să aibă un

rost independent. Există totuși legătura cu atmosfera. Cerul de iarnă, rupt pe alocurea, vorbește aceleași cuvinte ca și strada care, ducând spre oraș, e mama câtorva singuratici. Comparând însă această stradă cu aceea a lui Lebourg, vedem cât de mare e concepută.

Câteva liniuțe colorate formează laolaltă un tablou, sau mai bine zis o nepretențioasă schiță de Renoir. Sunt colori aproape plicticoase și fără suflet. Altfel acelea din mica marină a lui Signac. E adevărat că individualitatea lui Monet a fost prefăcută în cazul acesta într'un fel de rețetă foarte inteligentă. Dar nu lipsește nici finețea simțământului. Nu mai întâlnim aci forța mare a artei franceze, ca la Delacroix sau la Manet, însă micile particule de culoare înseamnă un non plus ultra în împărăția luminii picturale. Nu e o coincidență că Neo-Impressionismul — e un alt nume pentru potentarea aceluiaș numitor al Impressionismului — a mai fost proclamat în ultimii ani ai secolului trecut. (A fost în același timp un toboğan spre adâncimea unui faliment).

Față de atitudinea aceasta riscată «Basinul de construcție din Bordeaux» al lui Boudin pare bătrânesc. Găsim par'că în acest tablou elemente din Jongkind și din Vermeer van Delft. Cenușii cerului e umed, atmosfera suge par'că culoarea. Intr'adevăr, Boudin n'a vrut să fie niciodată extremist.

Tot astfel Lucien Simon și Charles Cottet. Lumina stridentă nu-i mai ademeneste pe acești copii ai amurgului. Un interior din Bretagne, adânc și populat de multe figuri, ni-l arată pe Simon ca pe un pictor ce tinde spre sintetizarea culorii în planuri mari, chiar atunci când umbrele sunt destul de răsirate. Și mai organică ni se pare legătura umbrelor în tabloul lui Charles Cottet care reprezintă câțiva oameni din Quessant veghind un copil mort. Liniștea ce domnește în jurul copilașului întins între cele patru lumânări, semi-obscure și expresia apăsată din fața oamenilor dau împreună un întreg rotunjit. Foarte originală e armonia de culori, încheată din lumină surdă de pe fața întristaților, din roșul și albastrul panglicilor și din verdeața florilor.

«Piața din Antibes», o lucrare tipică de Raffaelli, e încă un exemplu pentru a vădi faptul că pe lângă Impressionism a existat în Franța un curent întreg care, fără a renunța la descoperirea luminii, căuta să simplifice pe cât posibil planurile de culoare. Bucata aceasta din muzeul Simu e și caracteristică pentru subiectul ales și pentru felul desenului. Ca de atâtea ori la Raffaelli vedem o stradă plină de soare, casele vechi, oameni, mișcare. Culoarea e redusă, cât mai deschisă, astfel că nici nu simțim nevoia unei gradații diferențate.

Pictura nouă a Franței fiind cea mai însemnată, e și cel mai bine reprezentată în muzeu. Domnul Simu i-a atribuit pe drept o atențiune cu totul deosebită.

Pictura italiană, pare, firește, mai puțin semnificativă în această vecinătate. Arta Renașterii aproape nici nu se mai poate cumpăra în zilele noastre, iar pictura nouă italiană n'ere o însemnată europeană. (Ne îndoiim chiar uneori dacă numele lui Segantini înseamnă o excepție.) Găsim totuși în muzeu două opere de stil. E «Un copilaș culcat» al lui Padovanino (1590 — 1650) și un «Portret de tânăr» atribuit lui Salvator Rosa (1615 — 1673). Carnația pruncului gol ce stă culcat pe o perină e cât se poate de caracteristică pentru felul de interpretare al pictorilor din Italia de nord.

Iar focul interior din capul de tânăr atribuit lui Salvator Rosa are într'adevăr un echilibru individual. Rosa care a fost unul din cei mai de seamă peisagiști și pictori de lupte ai secolului al XVII-lea a fost și un bun portretist. Atmosfera caldă, înfierbântată din largile sale tablouri de războiu mișcă în cazul acesta fața unui om. Tabloul e însă cam tare întunecat. Totuși interpretarea psihologică și factura culorii amintesc frumosul autoportret din Ufficiile Florenței.

Relativ slab reprezentată e pictura germană. Muzeul posedă numai câteva schițe de Liebermann. (Leibl, Schuch, Corinth, Slavog lipsesc. Nu mai vorbim de alții). Răsare apoi numele lui Uhde. Un desen în conté de Menzel, întrebuițat poate pentru celebra sa istorie a lui Frederic cel Mare, caracterizează într'un chip foarte viu și concentrat. Un pictor mai puțin celebru, dar valoros, Gotthard Kuehl, care a fost întotdeauna econom în ce privește întrebuițarea culorii, evocă cu puține mijloace atmosfera liniștită și intimă a unui «Interior de Biserică din Überlingen», pitorescul unei «Măcelării». Școala mai nouă müncheneză e reprezentată prin cunoscutul pictor de animale Zügel. Portretul unei femei bătrâne de Franz Skarbina, lucrat într'o aquarelă puțin convențională, se evidențiază limpede din masa cealaltă.

O bucată de o rară valoare e «Întoarcerea dela câmp», datorită flamandului Eugène Laermans. E una din cele mai frumoase lucrări ale acestui pictor, ajuns la o simplitate deosebită. Culoarea e cât se poate de sintetizată. Planurile mari ale peisajului tăcut scot în relief minunatele elemente ritmice. O lege adânc omenească și legată de țarină e în mișcarea acestei familii flamande ce se întoarce dela muncă. «Doi copii, cu picioarele goale merg înainte; mama, după ei, duce o sarcină grea; o fetiță poartă'n braț pe un copilaș de țâță, iar tatăl urmează.» Oamenii aceștia sunt numai frânturi din trăsăturile largi ale pământului. Un galben foarte temperat, un verde și un albastru potențat printr'un alb de cretă, sunt valorile principale ce se contopesc într'un întreg de atmosferă binefăcătoare. Din punct de vedere ritmic, liniile tabloului ar putea servi ca exemplu pentru orice școală. A se observa paralela între trupurile părinților, îngreunați de muncă, întreruperea acestei paralele de liniile sprintene ale fiicei, ce duce copilașul; copiii cari merg înainte sunt par'că flori ușoare, crescute și ele din același spirit.

Întocmai ca o altă extremă a posibilităților ritmice ne apare aci marina vechiului olandez Bakhuysen. O furtună teribilă trânteste marea în negrită spre malul ce strigă din gesturile câtorva oameni. Un val enorm poartă pe spatele său lat o corabie înfricoșată, leșinată par'că de groază. Cerul e dramatic, întunecat, vrea să cadă peste mare ca pumnul unui Dumnezeu.

Un tablou mic din școala spaniolă a secolului al VII-lea reprezintă pe un Sînt. Francisc la rugăciune, e întunecat și conține aceeași simplitate monumentală în linie ca toate operile lui Zurbaran.

«Dimineața de iarnă» a rusului Stolitza merită atenție. Atmosfera e rece și senină. Dar stilizarea culorii lasă de dorit.

Pictura religioasă și reproducerile după mozaicurile din Ravenna sunt în schimb cele mai fascinante cristalizări ale stilului liniear. Sufletul lor, vanitic proaspăt, e simplu și sfânt. Iar întâietatea linii ne cucerește tocmai ca un antipod puternic

al luminii și al culorii absolute din arta impresionistă.

Dar să ne apropiem din nou de lanțul organic al sculpturii franceze, pentru a găsi apoi o punte de trecere la plastica celorlalți popoare.

«Pan, copil plâpând» al lui Cladion ne arată că forța realistă de concentrare nu s'a pierdut. Din potrivă. Atitudinea acestui zeu, care și-a trântit un picior peste celălalt, ar fi putut deveni fatală, dacă linia pieptului nu s'ar bolți atât de puternic. Dela Cladion și până la Frémiet e o distanță mare. Sculptorul de animale Barye înseamnă o stație de scurtă durată a elementelor plastice. Frémiet e mai decorativ, mai ornamental. Dar și detaliul cel mai mic e legat de tendințele principale ale statuilor sale. (Mă gândesc aci la mărețul Velasquez din colonadele Louvrului). Mica statueta a Sfântului Gheorghe ce se găsește în muzeul Simu, e foarte vie. Incordarea călărețului, a calului, a lăncii și a balaurului rotunjește perfect vehemența forței, îndepărtată de orice sensualitate.

Dalou e sensual. Frumosul bronz ce se află în muzeu și poartă numele de «Femeie eșind din baie», precum și un torso ne-o spun aceasta într'un mod cât se poate de limpede. Carnația devine mobilă, extrem de diferențată, linia compoziției se lărgeste, e departe de spiritul lui Watteau, care mai trăește în opera lui Carpeaux. Bronzul devine moale. Dar e totuși mult mai plastic decât acela al lucrărilor din prima perioadă a lui Auguste Rodin, din care face parte și «Primăvara». În acest grup domnește un compromis între sculptură și pictură, dacă chiar mlădierea și întretăierea liniilor e perfectă. Tinerețea figurilor pare puțin dulceagă. Constatarea aceasta n'o facem în fața niciunui alt grup de Rodin.

Extrem de severă și de colțuroasă e plastica lui Constantin Meunier care, cu toate că a fost cetățean belgian, reprezintă o ramură a sculpturii franceze. Basoreliefurile din muzeul Simu ne înfățișază tipuri de lucrători, ce pot fi socotite drept rezultate ale muncii grele din minele Belgiei. E o artă bărbătească și eroică, stâncoasă și dură.

Emile Bourdelle, cel mai mare contemporan în sculptura franceză, și prieten al domnului Simu, ni se arată în acest muzeu ca un adâncitor a multor tendințe de stil. Muzeul Simu posedă

chiar două lucrări ce există într'un singur exemplar. E minunatul nud «Le fruit» și bustul doamnei Simu, sculptat în piatră și turnat apoi în bronz. «Le fruit» reprezintă o Evă cu gesturi largi și distinse. Brațul drept care ne întinde merele e rezimat de șold, iar brațul stâng, indicând paralela celuilalt, e ascuns la spate. O libertate cerească răsuflă în acest trup, ale cărui linii curg atât de line, încât ne aducem aminte de vechea temă a artei moderne: muzicalizarea. (Între figura aceasta și acelea ale elvețianului Hermann Haller există o înrudire interioară). Bustul doamnei Simu e un monument al liniștii, care a și influențat în mod favorabil sculptura românească. Bustul acesta are ceva clasic în întreaga lui ținută, iar exactitatea unor detalii nu pare supărătoare. E de mirat peste câte feluri de interpretări domnește acest sculptor, pe care însă îl recunoaștem îndată din suveranitatea concepției. «Heracles» indică un alt superlativ: forța ce ca un val se boltește în mișcări uriașe. Puterea radiază din acest trup muscular ca dintr'un soare. E o putere concentrată, înghemuită la care n'a ajuns nici Rodin. Mai puțin ne interesează un «cap de Beethoven», apăsător de o greutate ca de întunericul lumii.

Din sculptura germană, ce se poate vedea în muzeu, răsare, distanțând toate celelalte exemple, bustul lui Nietzsche datorit lui Max Klinger. E o variantă mai puțin cunoscută a unei opere celebre, care ni-l arată pe Nietzsche ca pe un leu puternic ce rupe valorile vechi. Bustul din muzeul Simu e susținut par'că de o melancolie nespuse de împovărată.

Cu această melancolie contrastează zbuiciumul dramatic ce se desprinde din figurile suedezului Carl Milles, pe când un Mefistofeles al rusului Antokolsky stă pe vârful unui pisc, privind lumea ce se rostogolește în adâncime.

Pentru drumețul care a intrat în acest templu al artei se deschide altarul tainei, în fața căruia stă nemuritoarea operă: Le fruit. Și tot astfel cum această Evă ne întinde fructele cu un gest larg, lumea prinsă între aceste ziduri ne vorbește despre bogățiile și roadele de aur ale unei singure vieți.

Muzeul Simu e un loc de popas ce duce la o culme a culturii românești.

DAUMIER

Compartmentul de clasa III-a

CRONICA MĂRUNTĂ

LA miazăzi de Industan, în frământarea apelor, stă paradisul pământesc... Pe acest drum de ape, după ce-a ocolit țărmul pustiu și încropit al Adenului, s'a oprit întâia oară în pragul Indiilor, în insula Ceylon, autorul celui de-al doilea volum din călătoria în jurul pământului: «Peste mări și țări».

D. Nicolae M. Condiescu își ține astfel făgăduiala. După cea dintâi carte «Grecia și Egiptul», și înainte de cea așteptată a «Japoniei», ne fură câteva ceasuri cu slova-i străvezie și fluidă, în Indii, leagănul arienilor. Asemenea cărți de pe alte tărâmuri am avut în literatura românească puține. Ne-ar fi rămas deaceia scumpe acele de acum, chiar fără sufletul și stăpânirea de artă cu care au fost scrise, și care au însemnat amândouă dintr'un început o încântătoare uimire.

India prin care ne poartă d. Condiescu — ne-o spune din cea dintâi filă — nu e aceea misterioasă a fahirilor și a vrăjitorilor ce fac să crească într'o clipită, în palmă, și să dea floare și păstăi, bobul de linte. Sunt însemnări de senzații și de gând, din pământul unde mai limpede ca oriunde se deslușește rostul veacurilor. Printre ruini de somptuozitate fabuloasă și temple unde s'a slujit pentru cele mai vechi și mai adânci religii ale omenirii, destinul nostru se lămurește totodată fragil și etern. Vremelnicia își găsește consolare într'o vecinicie care scapă pipăitului, dar o simțim că trăește în noi. Din această împletire de gând și de senzație, de prezent și de trecut, de nestatornic și eternitate, se urzește farmecul cărții. Fie că pătrunde în templul Dalada-Maligava unde stă chipul lui Buda tăiat în smarald de două ori cât pumnul și culcat pe foaie de lotus, dintele sfânt al profetului; fie că își lipește obrazul de botul umerd și rece al gazelei de pe bordul crucișătorului ce despică apele spre Bombay; și că sub turnurile tăcerii, unde credințioșii cultului lui Zoroastru își încredințează morții pentru hrana vulturilor; că pășește în mauzoleul Taj-Mahal unde odihnesc în cel mai fermecător și somptuos mormânt din câte au fost vreodată, oasele Șahului Jehan și ale iubitei Arhiman-Banû; și că e la Delhi; și la curtea Rajahului de Patiala; și la goană de antilope ori de panteră la Pingear; și pe înălțimile Cașmirului; și în grădinile suspendate ale șahilor mongoli; și la Benarez lângă apa fluviului sfânt; și în templu lui Buda din Gaya ori la Rajahul din Calcuta; — pretutindeni în amețitoarea această peregrinare, drumetul care-a scris cartea, a fost străbătut de fiorul interior al destinului omenesc, răsfrânt prin oglinda ochilor înlăuntru, în sicriul gândului, odată cu privescările de fasturi prăbușite, de temple în paragină, de împărății risipite în cele patru vânturi; povești cu slova scrisă pe undă fugitivă.

Cartea e una dintre acele puține, care rămân într'o literatură. Miezul ei nu se va usca în timp, ca acele fructe exotice, secătuite de suc când le-a trecut anotimpul. Dincolo de miragiul exterior al atâtor ținuturi străbătute și atâtor minuni ale veacurilor, prinse în mreaja unei fraze de pitoresc, stă trăinicia de gând a călătorului. Aceia supraviețuiește impresiei ademenitoare, ce-ar putea fi numai de o clipă. Și am așeza-o în raftul de cărți cel mai drag, la îndemână, să ne consoleze de păcla și tristețea ceasurilor celor singure, dacă ti-

pografia ar fi iubit să o îmbrace și într'o haină sobră, așa cum se cuvine unei cărți ce n'a fost scrisă în genul diletant.

MAI apar din când încând — cine-ar putea jura că a știut-o? — «Convorbirile Literare». Cel mai nou număr (7—8, anul 55, Iulie-August), așa cum se tipărește clandestin, nu și-a așezat nici într'o vitrină coperta verde coclit, pe care în poze de cărți de lectură pentru clasa III-a primară, ni se amintesc aproape caricatural chipurile lui Titu Maiorescu, Vasile Alexandri, Eminescu și Creangă. Dedesubt, cu litere înalte aproape cât jumătate din titlul revistei, numele domnului Simeon Mehedinți, director. Astfel, avem sub ochi în aceeași vreme trecutul și prezentul. Pentru acest trecut scump tuturor, te simți mai neîndurat cu prezentul a căruia vină o poartă pe deantregul d. Simeon Mehedinți în complicitate poate cu d. Eugen Ciuchi. «Convorbirile Literare» așa cum apar acum, ne amintesc dureros, pensionarii de provincie, infometati de economiile bugetare ale d-lui Vintilă Brătianu, târându-și în cafenele hainele roase cu genunchii decolorați, ca să asiste la partidele de table ale altora, acelor ce-și pot îngădui încă plata unei consumațiuni cu tarif urcat. Nu e o asemănare venită întâmplător sub condeiu. Ceeace fac astăzi «Convorbirile Literare», e îndeltnicire de chibîț în vieța culturală românească.

Că mai apar e foarte merituos. Că apar așa, e o impietate. Vedeți, o moștenire e câteodată o sarcină prea grea pentru umeri înguști. Convorbirile, nu sunt o revistă oricare, — d. Mehedinți e cel dintâiu, credem, care s'o simtă.

Ni se pare de-o pildă curioasă cu totul gospodăria unei reviste, unde se tipărește, cu titlul de document de bunăseamă, o scrisoare ca cea a D-rului Ioan Urban Iarnik, fără să se pomenească data în care o fost scrisă, nici persoana căreia a fost adresată, fără adaosul niciunei însemnări explicative, care să arate rostul acestui document, dacă document este, așa cum este într'adevăr. Scrisoarea e adresată: «Prea stimate Domn». Care domn? Nu din pricina celui «prea stimate», ci pentru faptul că se amintește acolo de datoriă de patru sute de lei a «tânărului Ispirescu», de cei șapte floreni căpătați pentru articolul despre «Academia Română» scris într'un dicționar de conversație boem dela Praga — ne îndoim că ar fi vorba de d. Simeon Mehedinți, și ne imaginăm că e o scrisoare de foarte de mult. Oare redacția revistei vrea să cultive astfel imaginația cetitorilor rămași credințioși, concurând șaradele și jocurile de societate din «Universul literar?»

Scrisoarea d-rului Ioan Urban Iarnik, ne învață cât de anevoios și fără de niciun sprijin, trudea un prieten al nostru, acum câteva zeci de ani, să se informeze despre literatura românească și să adune material de folklor și filologie, ce-a rămas pe urmă, pentru multă vreme, prețios. Este o spovedanie îndestul de duioasă. Merita să fie înfățișată altfel lectorului, decât ca o epistolă secretă, a cărei chee se află încă în buzunarul domnului poet și custode al Convorbirilor, Eugen Ciuchi.

NE-A murit anul trecut, în Belgia, o prietenă pe care puțin am cunoscut-o. E poeta Marie Mercier-Nizet, căreia îi închină un articol «La Revue Hebdomadaire», în ultimul număr al lunii Octombrie. Ne era o prietenă de demult de tot, din vremurile noastre cele grele, deacum aproape cincizeci de ani, când Marie Nizet, fecioară timpuriu melancolică, tipărea cele dintăiu stihuri ce nu erau de iubire cu străngeri înfiorate de mână sub bolți de grădini, ci de înduioșată îmbrățișare pentru toate suferințele de pretutindeni. În casa părintească, a profesorului François Joseph Nizet, conservator al Bibliotecei regale din Bruxelles, fecioara cunoscuse o ceată de studenți pletoși și lărmuitori, veniți la carte din cele mai îndepărtate și sălbatice țehere ale țărilor balcanice. Erau răzvrățiți fără lecuire, pregăteau întunecoase conspirații, scriau la reviste anarhiste și comuniste; după o scurtă ședere porneau dintr'o țară în alta, predați peste graniță cu documente de expulzare, fiindcă tinereta lor turbulentă însemna pretutindeni o primejduire a tihnei din Capitalele unde debarcau cu geamandanele tixite de cărți roșii. Aproape toți erau români. Povesteau în seri de sărbătoare, în jurul lămpii, când răsvrătirea se potolea, amintiri înduioșate de acasă, întâmplări uneori triste alte ori numai pitorești, de pe plaiurile unde se călătorea încă cu diligența, și unde fiecare vad de râu, amintea o bătălie cu muscali, cu țătari năvăliți în hoarde pe cai mărunți și ageri din stepele de peste Nistru, cu oștile turcești venite să pedepsească cu iataganul întârzierea peșcheturilor. Povestirile acestor episoade dintr'o țară în învăluită de poezia depărtării și a necunoscutului, au găsit rezonanță în sufletul copilei care asculta cu sânul rezemat de colțul mesei, după zidul de cărți orânduie. Așa s'a întâmplat ca cele dintăiu poeme să se numească «Moscova» și «București». Când au fost tipărite într'o gazetă franceză de pe timpuri «l'Union libérale et démocratique de Seine-et-Oise» au izbit de îndată luarea aminte a criticeii. După un an, apărea tot acolo «Pierre le Grand à Iassy» și după puțină vreme o carte întreagă, «România, Chants de la Roumanie».

Din ținutul brumos al nordului, fecioara evoca în versuri de melancolică emoție, peisajele pe cari nu le cunoștea decât din inchipuire, suferinți la care participa cu acea generozitate ce nu-i este îngăduită decât celei dintăi tinereti.

«Dimbovitza, je viens à toi,
Ton onde est douce...»

După aceea glasul feciorelnic a tăcut. Marie Nizet își găsisse un tovarăș de viață, plecă peste granițe, cunoscu după scurtă vreme suferința cea adevărată, deadreptul și mai aspră decât o cântase. Vieața a trecut peste ea înăbușind palpitările de aripă. Antologiile, crestomoțiile belgiene, ici colo câte o istorie a literaturii, mai amintea cu regret, un nume care contemporanilor nu mai spunea nimic. Vara trecută, când s'a întors în Belgia era o femeie bătrână, cu părul de mult alb, cu ochii pentru totdeauna stinși. Se târăse la vechiul culcuș să moară, cum trag pasările rănite de plumbi. Cele două volume postume «Pour Axel» poeme tipărite la începutul acestei toamne la «Editions de la Vie intellectuelle» din Bruxelles, și romanul «Merveilleux été» pus sub tipar, sunt două confesiuni triste; epigrafe pentru un dispărut.

Sunt cărți de dincolo de moarte pentru o iu-

bire dincolo de moarte. Critica le socoate printre cele mai patetice opere ale literaturii belgiene din ultimile decade. Pentru Marie Nizet se face o dreptate postumă. Astfel destinul acestei scriitoare care ne-a fost o atât de romantică prietenă, apare de două ori înduioșător, acum când gloria îi pune târziu, pe mormânt, o cunună de care n'a avut în vieață parte.

FUNDAȚIA și Muzeul lui Lev Tolstoi din mahalaua Hamovnichii în Moscova, cu binevoitoarea îngăduință a guvernului sovietic, e pe sfârșite. În 1870 Tolstoi cumpărase aici o casă, în care se născuse fiul cel mai iubit, mort mai târziu, Vanea. Casa prezintă o îndoită însemnătate: a fost a lui Tolstoi și a fost zidită înainte de intrarea lui Napoleon în Moscova. Măini răufăcătoare au încercat să-i dea foc. Patru încercări de devastare n'au izbutit nici ele. Comisia a stabilit «neamestecul guvernului» în încercările acestea. Comitetul Fundației a cumpărat o serie de studii cu subiecte din diferite colțișoare ale Iasnei-Poliana pe care cu drag le vizita scriitorul. Fiica lui Tolstoi a dăruit peste o mie de negative-fotografii, făcute de Sofia Andrewna, tovarășa de vieață a iluminatului din Iasnea-Poliana. Se desfășoară în ele episoade necunoscute, din vieața de toate zilele, a celui mai mare scriitor al Rusiei.

Peste acest cult pios, n'a îndrăznit să treacă cu botforii de iuțt nici comisarii poporului. Ne amintim că este undeva o casă unde s'ar fi putut face un muzeu Alexandri, aiurea unul Hașdeu; în cea dintăiu străbate ploaia, în cealaltă se plimbă porci. Am putea învăța astfel ceva despre cultul înaintașilor, chiar dela cea mai neindurată Sovietie inconoclastă.

CU numărul din Noemvrie «Les Marges» a împlinit douăzeci de ani. E o revistă din cele puține, ferite de politică, literară și de cealaltă, care se citește dintr'o scoarță în alta. Eugène Montfort, după ce a scris-o în întregime în cei dintăiu cinci ani, până în 1908, a isbutit să-și adune în jur mai pe urmă, tovarăși de un talent ascuțit și de-o intelectualitate ageră, care-au făcut din fiecare cronică, a cărților, a humanismului, a picturii, a academieii, o desfătare pentru lector. Spiritul bățăios n'a adus niciodată o ofensă. Libertatea cronicarilor nu s'a știut îngredită. A rămas așa cea din urmă supraviețuitoare a revistelor de altădată, neinjugate la interesele nici unei edituri, așa cum înfloreau efemer în fiecare an câteva, pe înălțimele Montmartrului, pe vremea lui Verlaine și a lui Moreas. Chiar gluma nevinovată și fără ghiare din cafenelele băutorilor de absint, și-a găsit loc nu odată în revista lui Montfort, răsucind o pîruetă sub nasul lectorului. Astfel, în numărul de aniversare, care n'are cu modestie nimic altceva deosebit de celelalte, decât o pioasă aducere aminte pentru colaboratorii dispăruți, se rețipăresc una din «Cronicile feminine» și câteva versuri ale lui Guillaume Apollinaire, semnate cu nume feminin; Louise Lalanne și socotite multă vreme ca atare. Poema «Le Présent» de o pildă, a acestei inchipuite Louise, e una dintre cele mai omenești poezii din câte am citit vreodată, sub autentică iscălitură a lui Apollinaire.

VA rămâne pentru multă vreme, unul din cele mai temeinice documente pentru informat străinătatea despre noi, numărul întreit al revistei italiene «L'Europa Orientale», cu data de 30 Septembrie — 30 Noemvrie, închinat în întregime României. Institutul din Roma pentru studierea strărilor din Europa Orientală, s'a îngrijit de aproape de noi, nu odată, în cei trei ani de când face să-i apară revista și publicațiile ce trec printre cele mai serioase, în această vreme când diletantismul e pretutindeni prosper. Cartea groasă de treisute douzeci de pagini, înfățișează o oglindă aproape desăvârșită a stărilor noastre de acasă. Problemele politice, economice, sociale, religioase, culturale, sunt urmărite aproape toate de oameni cu autoritate. D-nii O. Randi, Gianini, De Sanctis, Taglivani și Ortiz pe de o parte, pe de alta d-nii N. Iorga, N. Bănescu, Em. Panaitescu, Ion Bianu Sextil Pușcariu, P. Nicorescu, C. Stoicescu, A. Marcu și G. G. Mateescu, înfățișează în studii străne toate laturile vieții românești, începând cu cea din urmă prefacere a Constituției, până la curentele ce străbat literatura în ultima vreme. Fie că e vorba de latinitatea și creștinismul în evoluția istorică a poporului român, ori de stările minorităților la noi, ori de poezia lui Mihail Eminescu — studiile trec peste ușorul caracter de informație, obișnuit în asemenea numere speciale de revistă; pătrund în adânc și ar deschide prelejurile de discuție și aici, acasă. Primum chiar și muștrarea d-lui Carlo Taglivani, de la sfârșitul studiului întins pe șasezeci de fețe asupra lui Eminescu, când face constatarea, că cel mai mare poet român nu s'a bucurat încă de cinstea unei ediții critice și complete. Problema religioasă e de aproape cercetată și în toate fridele ei întorochiate atât în articolul profesorului dela Cluj, Em. Panaitescu, cât și mai legat de actualitatea imediată, în notele culturale ce încheie volumul. D-l Sextil Pușcariu cu obiectivitatea ce de mult îi păstrează un loc aparte în scrisul românesc, urmărește literatura românească dela cele dintâiu origini ale cântecilor populare și dela Psaltirea schejiană, până la rostul celei mai tinere și mai harnice edituri, «Cultura Națională».

Întreit număr al revistei italiene de o atât de sănătoasă și cinstită cunoaștere, ne consolează astfel de multele informațiuni ale străinătății, ce țin de domeniul indignării nu odată și adeseori de al umoristicului.

DESPRE cartea franceză aici la noi, s'a scris de câteva ori în aceste notițe. Arătam lipsurile, ne gândeam la îndreptări. Ne îngrijora mai cu seamă soarta manualelor de studii și a cărților clasice, fiindcă rărirea lor lovea deadreptul în pregătirea cea dintâiu intelectuală, a tineretului nostru cărturăresc. Nu o făceam atât pentru dragoste nețarmurită de cultura Franței, cât pentru dragul culturii românești. Cu atât mai fericit dacă până la o măsură se confundau amândouă într'una. Cele spuse atunci, dac'au găsit ecou, au găsit tocmai într'un ziar parizian, «L'Intransigeant». Aici, ne-au făcut doar câteva dușmăni mai mult. «Agenția generală a librăriilor și a publicațiilor franceze», într'o scrisoare se scutura de orice răspundere. O politică a cărții franceze pentru țara românească nu s'a statornicit așa nici acuma. Când s'a vestit expoziția oficială din piața Lahovary, nădăjduiam că avea să

însemne un început. Expoziția a fost pe deantregul o desamăgire. Din multe pricini — aproape din toate acele dela care tocmai se aștepta îndreptare. Multe dintre cele mai prețuite edituri mari au lipsit. Acele care-au fost, s'au înfățișat în improvizări grăbite, așa, ca pentru o țară dela periferia balcanilor. Cu o învățătură mai mult din cele câteva săli colindate, n'ai pășit afară. Nici cu o înlesnire de cumpărare. Nici cu o făgăduială pentru mâine. Te-ai întors credincios la librarul tău de toate zilele, care acela, te poate ajutama în tot ce-ai cătat, cu mai multă pricepere.

A fost poate numai păcatul de care nu poate scăpa nici o încercare atinsă de degetul oficialității. Pentru cartea franceză n'a adus nici un serviciu. Pentru noi, a fost numai o părere de rău.

CU totul neobservată a trecut în presă și publicistică română, moartea celebrului filolog, profesorul V. Iăghici, trecut din viață acum trei luni. Defunctul în curs de câteva zeci de ani a fost sufletul, recunoscut de toți, al filologiei slave. Lucrările lui Iăghici sunt numeroase și din câmpuri îndepărtate de preocupări. Multe din ele s'au tipărit în acelaș timp în patru limbi: latină, germană, rusă și croată. Cea mai mare lucrare rămâne «Istoria filologiei slave» tipărită în 1911 în rusește, care a și intrat ca prim volum în marea enciclopedie a filologiei slave, tipărită de Academia de Științe din Petersburg. Din celelalte lucrări ale lui Iăghici, o deosebită însemnătate au avut «gramatica croată» și «istoria literaturii poporului ceh și croat», — apărute amândouă în limba croată. În limba germană a fost tipărită la Viena în 1895 «Limba misterioasă a slavilor». Mulți ani dearândul, sub redacția lui Iăghici a văzut lumina «Arhiva filologiei slave», ajungând în scurtă vreme una dintre cele mai autoritare și științifice ediții periodice de filologie și literatură slavă. În această revistă lucrau afară de învățații slavi și un foarte mare număr de specialiști germani.

Rând pe rând Iăghici a fost profesor la universitatea din Odesa, de unde a fost poftit la Berlin să ocupe catedra limbilor slave, creată pentru el, după aceea chemat de către Alexandru al II, în anul 1880 la Universitatea din Petersburg, Dela 1885 ținea catedra de limbi slave la universitatea din Viena.

Filosofia lui de învățat și profesor, a fost «panslavistă». El considera slavismul ca un ce întreg și indivizibil, și care pe o unitate sufletească va realiza o supremație culturală, nu și politică.

AL treilea concurs pentru premii al «Cărții românești» a fost amănat până la 1 Ianuarie ce vine. Formula de explicare a acestei amânări, e fusesse tot acea «cerere generală» — termen vag, ce slujește îndeobște pentru înlăturarea multor încurcături în trageri de premii, concursuri, tombole și loterii. Se poate întâmpla că adevărata pricină să fie însă lipsa de manuscrise, prezentate cu motto-urile convenite și cu plicurile cu semnături sigilate, după cum cere anonimul concursului.

Fiindcă cele o sută douăzeci mii de lei, puși de casa editoare, așa cum sunt îmbucătățiți în 24 premii fragmentate, nu mai pot ispiți astăzi un scriitor să se aștearnă pe lucru și să întocmească

după trudă de luni de zile, o carte cu subiect dat, pentru trei, patru ori cinci mii de lei, leafa pe o singură lună a unui ajutor contabil, la cea mai modestă bancă oarecare de pe Lipskani.

Gândul editurii a fost cu toate acestea bun. Din cele două file portocalii ce vestesc condițiile premiilor, se lămurește grija pentru cele mai diverse încrângături ale literaturii și culturii generale: romane și povestiri de războiu, povestiri pentru copii și studii asupra muzicii românești, studii asupra vieții și operii lui Vlahuță și a lui Ștefan O. Gorif, asupra pământului neamului românesc, asupra descoperirilor și invențiilor științifice din ultimul timp, gospodăriei rurale, asociațiilor țărănești, irigațiilor și științei grădinărești, și așa mai departe. În afară de premiile cu subiect dat dinainte, cărora le rămâne doar rostul de a îndemna un scriitor la lucru, nu pentru cei trei, ori patru, ori șase mii de lei ai premiilor, ci pentru siguranța de a găsi editor pentru o monografie ce va fi avut în minte și înainte de vestirea premiilor, și care poate cu greu altfel și-ar fi găsit editor; nu putem înțelege de fel de ce câte două sume ciuntite deopildă pentru roman, patru pentru povestiri pentru copii, două pentru povestiri de războiu. Un singur premiu, cu prestigiul măcar al zerurilor ce însoțesc cifra inițială a sumei, dacă nu pentru valoarea depreciată a banului, ar sluji mai mult la răspândirea unei cărți singure și bune, decât a patru ori cinci mediocre.

Altfel rămâne o descurajare faptul că o cassă de editură literară, pentru un roman oferă 5000 lei, iar cel mai mare premiu al ei, de cincisprezece mii de lei, privește «Irigațiunile», fie ele chiar de cea mai mare însemnătate națională.

LITERATURA teatrului s'a îmbogățit încă cu o carte «Alhimia teatrului» de S. Wermel. Nu e un sistem al vreunei teorii asupra artei de scenă, ci o adunare, destul de pretențioasă, de aforisme, de fraze, cari cuprind licăriri de frumuseță, nu însă o frumuseță încheșată, încercări de a filozofa, nu însă o filozofie strânsă și scheletizată a teatrului. De pildă: «teatrul e o conspirație a regisorului, a pictorului, a compozitorului și a artiștilor. Cartea despre teatru trebuie să descrie conspirația, fără însă a denunța tainele ei». Sau: (un paradox contrariu celui citat) «în teatru nu există taine... în teatru există numai cuie și lucrători». Intr'un loc autorul vorbește: «în arta teatrală nu există un gând care te zdruncină» și uitând ce a enunțat, autorul ajunge la concluzia: «în orice artă există numai atunci putere și măreție dacă gândul acestei arte îmbrățișază lumea întreagă». Făcând o analiză a teatrului prin diferite silogisme — Wermel numește această încercare psihoteatrală — anunță un credo: «în teatru există numai arta grotescului... în teatru e posibilă numai reprezentarea gestului». Un aforism: «Religia teatrului în esența ei e iudaică, adică e religia corpului, a cărnii». Ultima concluzie: «din toate felurile artei dramatice pantomima singură e majestuoasă și perfectă, de oarece arta gestului se descoperă în ea, în chipul ei pur și sacrosanct». În această stranie alhimie, care nu-ți dă piatra filosofală a teatrului, întâlnești și lucruri umoristice: «în problemele artei nu intră problemele formelor psihologice, a simțirilor, a asociațiilor și a cugetării». Fatal reiese din această alhimică

cugetare că problemele teatrului și problemele băracilor dela moși coincid. Căci deși autorul stabilește un adevăr și anume: «elementul principal al acțiunii teatrale e mișcarea», trebuie să admitem în primul rând mișcarea internă, sufletească, iar nu schimbarea unei forme de mișcări fizice într'o alta, principiul ce animă pantomima ieftină, de bălcu. «Alhimia teatrului» e o carte pustie și supărătoare.

CARTEA lui S. P. Melgunov «Fapte și oameni din epoca lui Alexandru I» scoasă de sub tipar de editura rusă «Vataga» din Berlin, cuprinde cinci articole închinat personalității lui Alexandru I. A fost o vreme când istoriografia înconjură chipul împăratului Alexandru I cu o aureolă romantică. Elev al lui Laharpe enciclopedistul, simțind greutatea puterii autocrate, el visa să facă o Rusie fericită dăruindu-i libertate politică, dar nu ajunse până la capăt fiind moale și cu voința slabă, îndoindu-se ca trestia sub vijeliile războaielor napoleoniene, desamăgit de oameni, căutând mângâierea acestei desamăgiri în interiorizarea mistică. — Acesta e chipul stereotip al lui Alexandru I redat de pana istoricilor vechi. Cele mai noi cercetări nu au lăsat piatră pe piatră din această înfățișare a lui clasică și consacrată. Acum în fața noastră, Alexandru I apare ca un actor iscusit pe scena vieții, șerpuitor, alunecător și imposibil de prins în tactica lui meșteșugită în ce privește viața și Statul; purtând veșnic masca pe fața lui frumoasă, pe care o adora Nicolae Rostov din Războiu și pace, pricepându-se de minune să facă ca oamenii să slujească scopurilor lui ascunse, prefăcându-se că întotdeauna cedează, și sub această mască realizându-și cu insistență planurile personale, fermecând pe toți cu un zâmbet de seninătate cerească, fără încredere în nimeni și disprețuind pe toți. Un «adevărat ispititor» cum l-a numit Speranschi, ministrul lui, «bizantin», cum îl poreclise Napoleon, «fin, ca ascuțitul acului și falș ca spuma de mare», cum relatau despre el diplomații străini. Așa ne apare acum, Alexandru I la lumina cercetărilor istorice. Alexandru n'a fost niciodată instrument străin, deși din considerațiuni de tactică, lua conștient un asemenea rol. Acum știm sprijinit pe documente, că în Tilsit, prin aceasta a înșelat pe Napoleon I.

DIN Cernăuți ne sosește, curățel tipărit de editura revistei locale «Junimea Literară» poemul dramatic al d-lui Costantin Berariu: «Cheleş-Impărat». Ceeace răsare ca o surpriză luminoasă din pagini e limba reavănă și limpede, de par'că n'ar veni dintr'un ținut unde intelectualii vorbesc cea mai pocită românească. Cuvintele se așează rotunjite cu migală ca de mâna unui meșter ciolplitor de flori în lemn, și endecasilabul — împrumutat fără îndoială din literatura germană, ar cărei vers dramatic este — e făcut firesc și curgător, cu iime care te așteaptă cu noutatea lope fiecăre pagină. Acțiunea e obișnuită basmului dramatizat și puține sunt momentele ce iuțesc cu mișcarea lor ritmul moale și târăganat al po-

veștilor. Episodul din actul întâiu, unde Cheleş povestește uciderea smeului, energic și bogat în invenție verbală, răsare ca un colț de stâncă pe fața cu potolite valuri a poemului.

Autorul e un nume cunoscut cui mai răsoiște colecțiile «Sămănătorului» de acum douăzeci de ani. A publicat acolo o feerie: *Făt-frumos în grădina Sfintei Vineri*, care, uitată azi, n'a rămas fără ecou în sufletul tinerilor scriitori pentru cari «Sămănătorul» apăsa liniile sigure ale inspirației. Dela această feerie începe seria basmelor românești dramatizate: «Înșiră-te Mărgărite»... D. Victor Efümü și ceilalți sunt, de fapt, feciorii literari ai d-lui Constantin Berariu.

Z

AU trecut șapte ani dela moartea lui Ion Trivale, în fruntea milițienilor, la Zimnicea, răpus de glonț bulgăresc. Rândurile de amintire caldă scrise de d. Rădulescu-Motru în «Ideea Europeană» și articolul de acum doisprezece ani, tipărit în cea dintâiu pagină a revistei, dovedesc că evreii

Netzler s'a bucurat în această viață și dincolo de ea, de-o prețuire pe care timpul n'o șterge. Articolele de critică risipite în publicațiile timpului, mai cu seamă în «Noua revistă română», adunate dacă ne mai aduceam bine aminte într'un volum ce nu se mai găsește — nu păcătuiesc prin agresivitatea chinuit verbală și disociantă, cu care ni s'au îndepărtat nu odată dela suflete, scriitorii de origină evreiască născuți pe pământul românesc. Cu pregătire mai puțin grăbită decât a coreligionarilor, cu rădăcini mai adânc înfipte în spiritul, și în cultura, și în năzuințele românești, Ion Trivale avea cuvânt să ție în literatura noastră un loc nu mai prejos de a lui Dobrogeanu-Gherea ori Ranetti-Roman. De gândirea lui și de scrisul lui limpede, ar fi fost astăzi nevoie pentru a potoli multe învrăjbi.

Asta o credem, însușindu-ne cu totul încheerea scurtei însemnări a d-lui Motru: — «Dacă în țara Românească n'ar fi atâta ură — și atâta desordine, cultura românească ar dispune de mai multe energii productive». D. Profesor Motru întârzie însă să adauge și cine provoacă nu odată această ură și această desordine.

CARRIÈRE

Moarte senină

EXEM-
PLARUL
LEI 12.-

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 12.-

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 5 ȘI 20 ALE FIECĂREI LUNI

SUB CONDUCEREA UNUI COMITET ALCĂTUIT DIN DOMNII:
LUCIAN BLAGA, DEMOSTENE BOTEZ, EM. BUCUȚA, AL. BUSUIOCLEANU, N. M. CONDIESCU, NI-
CHIFOR CRAINIC, ADRIAN MANIU, GIB. I. MIHĂEȘCU, LIVIU REBREANU, ION MARIN SADOVEANU,
AL. O. TEODOREANU, PAMFIL ȘEICARU

REDACȚIA: FUNDAȚIA CULTURALĂ PRINCIPLELE CAROL
STR. DR. KALINDERU NO. 10, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚII, DOMNII AUTORI ȘI CASELE DE EDITURĂ SUNT
RUGATE A TRIMITE CĂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
LA CĂSUȚA POSTALĂ 170, BUCUREȘTI

5 DECEMBRIE 1923

C U P R I N S U L

ELEMENTELE CULTURII ROMA-

NEȘTI DE N. Iorga.....145

TRĂNIE DE LUCIAN BLAGA.....148

SONETUL, EUTHANASIEI DE NI-

chifor Craimc.....149

OMUL DIN VIS DE CEZAR PETRESCU.....150

G. BACOVIA: POEZII AL. DREȘNĂ-

DEȘTIITOR PROVINCIALE DE

ION DAVILA.....161

DIN VOIUMUL «PLUMB» DE G.

Bacovia.....163

CRONICI:

IDEL, OAMENI ȘI FAPTE:

Maghiarocentrism.....166

Keri și expressionism.....167

Muzeul A. Simu de OSCAR WALTER

Cronica MĂRUNTĂ.....176

ILUSTRĂȚII:

Bowdelle: Proiect de frescă pentru tea-

truldesChamps-Elysées; Max Liebermann:

Desemn; J. F. Raffaelli; Târgul din An-

tiibes; Claude Monet; Camille; Laermans:

Intoarocerea dela câmp; Luchian: Ia

Impărțitul portumbului; G. Bacovia: De-

semn de Maxy; Crigorescu: Desemn; Mu-

zeul Simu; Bowdelle: Fructul; Bowdelle:

Bustul D-nel Simu; Joseph Bernard:

Bust de fetiță; Sisley; Biserica din Mo-

ret; Bowdelle: Hieracles; Rodin: Eterna

Primăvară; Dalou: femeie eșind din

bae; Dautner: Compartimentul de clasa

a III-a; Carrière: Moarte senină.

Coperta: Claude Monet: Vase de pescari

la Honfleur.

ABONAMENTE: 1 AN, 200 LEI; 6 LUNI, 100 LEI. PENTRU INSTTUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI,
300 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 350 LEI ANUAL. — INSERȚII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE
ADMINISTRAȚIA: FUNDAȚIA CULTURALĂ PRINCIPLELE CAROL
STR. DR. KALINDERU NO. 10, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 12.-

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 12.-

CULTURA NAȚIONALĂ

SOC. ANONIMĂ DE EDITURĂ

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI
STRADA PARIS No. 1

SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI
STRADA PARIS No. 1

TELEFON No. 57/62 / ADRESA TELEGRAFICĂ „CULTROM”

CĂRȚI NOUI APARUTE

M. PAȘCANU:

DREPTUL CAMBIAL

TRAIAN BRATU:

POLITICA
NAȚIONALĂ FAȚĂ
DE MINORITĂȚI

*AL. LASCAROV-
MOLDOVANU:*

HOTARE ȘI
SINGURĂȚĂȚI

V. CONTA:

TEORIA
FATALISMULUI

R. ROLLAND:

COLAS BREUGNON

SEXTUS EMPIRICUS:

SCURTĂ EXPUNERE
A FILOZOFIEI
SCEPTICE

ANATOLE FRANCE:

BIRTUL LA
REGINA PEDAUQUE

A. DAUDET:

SCRISORI DIN
MOARA MEA

MOLIÈRE:

ȘCOALA FEMEILOR

M. MAETERLINCK:

CICLUL MORTII

ILUSTRAȚIA SĂPTĂMANALĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA ÎN STRADA PARIS, No. 1

DE VÂNZARE LA TOȚI CHIOȘCARI

EXEMPLARUL 12 LEI